شەماڵی عەبە رەش لە نێوان دوو جەمسەری شانۆیی دا … حەیدەر عەبدولڕەحمان

نا کرێت
وا بە سووك و سانایی بە سەر ئەو رۆڵەدا تێپەڕین کە ئەکتەرێکی وەك (شەماڵی
عەبە رەش) لە نمایشی (باوك) لە نووسینی (ستراندبیرگ) و وەرگێڕانی (دلاوەر
قەرەداغی) و دەرهێنانی (سدیق عەزیز) بینی، ئەگەر لە سەری نەوەستین و بە
وردی و بە دیدێکی رەخنەییانە تێی نەڕوانین، بەو ناوەی ئەو نواندنە لە دوو
جەمسەرەوە بایەخی تایبەتی خۆیان هەبوو،
چ وەك
وەرچەرخانێکی نوێ لە رەوتی هونەریی
شەماڵی عەبە رەش لە ماوەی زێتر لە چل
ساڵی کاری هونەری دا لە بواری دراماو شانۆدا،
چ لە ئاستی نواندن
لە سەردەمی نوێ ی شانۆی کوردی و
ئاستەنگەکانی نواندن و داهێنانی ئەکتەر.

بینەر
دوای بینینی نمایشەکە، پێویستی بەوە هەیە بزانێت ئاخۆ فاکتەرەکانی ئەو گۆڕانکارییانە
چین لە تێپەڕاندنی ئەکتەرێك لە قاوغێکی
تەقلیدی گشتی، بەرەو قۆناغێکی تری نا تەقلیدی،
لە نواندندا ؟

ئایا سەرچاوەی
ئەو تێپەڕاندنە سینۆگرافیای جەستەی ئەکتەرو دەنگ و ئیلقاو پێرفۆرمانسی ئەکتەرە

بۆ راگرتنی ریتمی نمایش و بە هاوسەنگ راگرتنی رەگەزی وروژاندن لای بینەر، یاخود کاریگەری دەرهێنەرە بەسەر ئەکتەرو ستایل و فۆرمی دەرهێنانی؟

بەڵام
رەهەندێکی لۆژیکی و رەهایە کە چەند ئەوەندەی دەرهێنەر کاریگەریی خۆی بەسەر
ئاستی نواندنی ئەکتەردا بە جێ بێڵێ، ناتوانێت ئەکتەرێك دروست بکات لە سنووری
دەسەڵات و توانستی جەستەیی خۆی تێیپەڕێنێ
و بیکات بە ئەکتەرێکی داهێنەر (ئەگەر) ئەکتەرەکە خۆی خاوەنی خەیاڵ و پێرفۆرمانسی
تایبەتی خۆی نەبێت و ئازاد نەبێت لە بەرجەستە کردنی توانستەکانی خۆی لە شانۆدا،
هەر ئەوەشە وای کردووە توانستی ئەکتەرەکان لە یەك نمایش و لەژێر دەسەڵاتی
یەك دەرهێنەردا، یەكێك جیاوازی هەبێت
لە گەڵ ئەوی تردا ..

بۆیە ئەو
نواندنەی شەماڵی عەبە رەش لە(باوك)
دا ئەنجامی دا، بە پلەی یەکەم موڵکی ئەزموونیی
تایبەتی خۆی بووە لە گەڵ نواندندا، بەڵام زۆر زەمینەی تر هەبوون یاریدەدەر بوون
بۆ شەماڵ، بۆ ئەوەی بتوانێت ئەو رۆڵە
بەشێوەیەك بەرجەستە بکات، ببێتە خاڵێکی وەرچەرخان لە ژیانی هونەریی
ئەودا لەوانە:

1.شەماڵ عەبە رەش لەو
تەمەنەی ئێستای دا و بەو روخسارە سپی رەنگە، لە رووی فۆرمەوە روخسارێکی درامایی هەیە بۆ رۆڵی کاراکتەرە بەتەمەنەکان، کە پێویستی بە ئارایشت نەبێت، سیمایەك لە هێمنی و دنیا
بینی پێوە دیار بێت، زۆر لە ئەکتەرە ناودارەکانی جیهان چەشنی (ئەنتۆنی کوین) سوودیان
لەو قۆناغەی تەمەن وەرگرتووە بۆ هەندێ
رۆڵی گرنگ لە کەسایەتیە جیهانییەکانی وەك
(زۆربا) و (عومەر موختار) کە رەنگە ئەکتەرێکی تر چەند لێوەشاوە

بێت،
نەتوانێت ببێت بە ئەلتەرناتیفی (ئەنتۆنی کوین) بە هۆی تەمەن و سیمای درامییانەی.

بێگومان ئەکتەر لەو قۆناغەدا
هەوڵی ئەوە دەدات سوود لە ئەزموونی رابووردووی ئەو تەمەنە وەرگرێ و لە رۆڵێکی لێوەشاوە لەگەڵ کەسایەتی خۆی بەرجەستەی بکات، یان زۆرێك لە
هومی تایبەتی خۆی لە ناو ئەو کاراکتەرەدا بدۆزێتەوە و بیەوێت ئەو هومەی خۆی لەو دەرفەتەدا
لە کار اکتەرەدا بەرجەستە بکات ..

شەماڵ
لەو نمایشەدا بە دوو فۆرم نواندنی ئەنجام دا، لە یەکەمدا وەك ئیمبراتۆرێکی بە دەسەڵات و بەهێز و خاوەن بڕیار لە ناو
کۆشکدا، کە ریتمی نواندنەکەی فۆرمێکی ئاسایی هەبوو، لە رووی جەستەییەوە هاوسەنگ
بوو، خۆ ئەگەر تەواوی نواندنەکە لە سەرەتای نمایش تا کۆتایی بەو فۆرمە بڕۆیشتایە، ئەوە
شەماڵ وەك هەر ئەکتەرێکی دیکەی ئاسایی نمایشەکە دەردەکەوت، بەڵام لەقۆناغی دوای شکست هێنانە دەروونییەکەی، فۆرم
و ریتمی نمایش کردنی، شێوازێکی دیکەی وەرگرت،
کە لەرووی جەستەییەوە هاوکوف بێت لەگەڵ ئەو حاڵەتە دەروونییە ئاڵۆزییەی
بە هۆی تەوژمەکانی گومان و کاریگەرییەکانی
لە سەر تەندروستی دروست بوون، ئەو حاڵەتە جوانییەکی بە فۆرمی نواندنەکە بەخشی
و ریتمی نواندنی لای ئەکتەر بەرز کردەوە و ئاستی وروژاندنی بینەریشی لەگەڵ خۆیدا بڵند کرد.

بۆیە بینەر
بە ئاسانی درك بەوە دەکات کە ستاتیکای نواندن لە قۆناغی دووەمدا زۆر کاریگەرترو
سەرنج راکێشتر بوو لە وەی یەکەم .

2. کاراکتەر لە هەندێ نمایشدا دەبێتە فاکتەری سەرەکی بۆ دەرکەوتنی

ئەکتەرو سروش بەخشین بە ئەکتەر، بۆ ئەوەی بتوانێت وەك پێویست ئەو کاراکتەرە
سەرەکییە بەرجەستە بکات، کە پاڵەوانی نمایش و داینەمۆی هاوسەنگ راگرتنیەتی.

بۆ نموونە
زۆرینەی کاراکتەرە سەرەکییەکانی شکسپیر چەشنی هاملێت و ئۆتیللۆو لیر پاشاو رۆمیۆ
جولێت و ماکبێس، کاراکتەر فاکتەری سەرکەوتنیانە، ئەو کاراکتەرانە بوونەتە
سروش و ئیلهام بۆ ئەکتەرێکی وەك (لۆرانس ئۆلیڤیە) تا ببێت بەو ئەکتەرە جیهانییە،
شەماڵ لەگەڵ کاراکتەری (ئەدۆلیف) ی کابتن هاوسۆزییەکی زۆری پێوە دیار بوو،
تێگەیشتنێکی تەواوی هەبوو لە کەسایەتی و لە رووی دەروونی و هزری و رۆشنبیریی
و سایکۆلۆژییەتی ئەو کاراکتەرە، ئەو تێگەیشتنە شەماڵی کردبوو، بە وێنەیەکی
کۆپی کراوی کەسایەتی ئەو .

3. تێکستەکەی سترانبیرگ ـ بە تایبەتی کاراکتەری ئەدۆلیف ـ ی کابتن و زاناو نووسەرو
توێژەر و رووداوە نیمچە تراژیدییەکانی ناو تێکستەکە، زەمینەیەکی لە بار بوو
بۆ ئەوەی ئەکتەر سۆزێك لە گەڵ کەسایەتی و رووداوە واقعیەکانی پەیدا بکا،
ئەو سۆزە وزەو دەسەڵاتێکی زۆرتری پێ ببەخشێت،
بە تایبەت لە دوایین دیمەنەکانی کۆتایی دا، کە قۆناغی رادەست بوون بوو، بە
چارەنووسێکی تاڵی چاوەڕوان نەکراوو بە سەردا سەپێندراو، لە دەرەوەی ویست و دەسەڵاتی خۆی، کە لەلای ئەو لە خەون
دەچوو..

لە هەمان
کاتیشدا چۆن کاراکتەر کاریگەری دەروونی بە سەر ئەکتەرەوە هەبوو بۆ پەلکێش
کردنی بەرەو داهێنان، بە هەمان شێوە
کاراکتەر هەمان رەنگدانەوەی هەبوو بە سەر حاڵەتی سایکۆلۆژی

بینەریش، بۆ ئەوەی
کارلێك کردنی لە گەڵ کاراکتەرەکە ببێتە کارلێك کردنێکی فیزیکی و دەروونی بۆ
ئاوێتە بوون لە گەڵ نمایش، کەواتە سەرچاوەی سەرەکی و بنەڕەتی بۆ پەیوەندی
نێوان نمایش و بینەر ئەکتەر بوو، بۆ وێنا کردنی کاراکتەرێکی بەهێز.

4.ئەم ئەزموونە نوێیەی شەماڵ عەبە رەش – دەرفەتێك بوو بۆ
قەرەبووکردنەوەی ساڵانێکی زۆری بێ دەنگی
لەگەڵ شانۆدا لە کوردستان، ئەو خەونەی گەڕانەوە بۆ سەر تەختەی شانۆو پڕ
کردنەوەی ئەو بۆشاییە و ئاوێزان بوونەوەی لەگەڵ نواندندا، شەماڵی
خستە بەردەم تاقیکردنەوەیەکی قورس، کە هەموو دەسەڵاتەکانی
خۆی لەو تاقیکردنەوەیەدا بەرجەستە بکات
و دەرفەتەکە وەك پێویست بقۆزێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو بەرهەمە ببێتە شوناسێك
بۆ ئەو ..

کەواتە
شەماڵی عەبە رەش وەك ئەکتەری سەرەکی
نمایش – لە چەند گۆشەیەکەوە بوونی خۆی لە نمایشەکەدا بەرز راگرت:

1.فاکتەری سەرەکی راگرتنی ریتمی نمایش بوو بە هۆی بەهاوسەنگ راگرتنی نواندن، ئەمەش دەسەڵاتی
ئەکتەر نیشان دەدا بۆ بە ئەلتەرناتیف
بوونی فەراغی سینۆگرافیاو هەندێ لایەنی تری ستاتیکای شانۆیی، یاخود بۆ پڕ کردنەوەی
گرفتەکانی دەرهێنان.

2. سەرچاوەی وروژاندنی بینەر بوو، بۆ چێژ وەرگرتن لەنواندن و فۆرمی نمایش، لە پاڵ کۆمەڵە ئەکتەرێکی
دیکەی بە توانا، کە زۆرێك لە دەسەڵاتەکانی خۆیان لە یەکتر وەردەگرت، بۆ
ئەوەی ئەکتەر لە نمایشەکەدا ببێتە سەرچاوەی سەرەکی راگرتنی ریتم و چێژی شانۆیی.

3.ئەو نواندنەی شەماڵی عەبە رەش لە باوك دا بەرجەستەی کرد،

کاریگەری ئەرێنیانەی بە سەر بەرز کرنەوەی ئاستی نواندنی ئەکتەری کورد بە
جێ هێشت و ئاستی نواندنی لە شانۆی کوردی بەرەو قۆناغێکی تر تەکان پێدا.

دەوڵەت … نووسینی جۆزیف پرۆدۆن 5…

دەوڵەت*:
نوسینی جۆزیف پرۆدۆن، P. J. PROUDHON
و: زاهیر باهیر
بابەتی دەوڵەت، سروشت و ئایندەی:

بەشی پێنج:

ئەمە بنیاتی ئەم مەنهەجی دڵنیایکردنەوەیەمان لە دوو ڕێگاوە، ناوە: یەکەم ، لە ڕێگای مێژویی و مێتودی نەگەتیڤانەوە، ڕونیدەکەینەوە کە هیچ دامەزراوەیەك لە دەسەڵات، هیچ ڕێکخستنێك لە هێزێکی جەماعی لەو دامەزراوەوە و لە دەرەوەی، لە ئیستا و دواتریش، گریمانەکی لای ئەمە، نییە. ئەم ڕونکردنەوەیەمان لە " دانپیانانی شۆڕشگێڕێکەوە" هەڵێنجاوە، لە تیلاوەی کەوتن و تێشکانی هەموو حکومەتەکانا کە لە ماوەی شەست ساڵدا لە فەرەنسا، بە دوای یەکدیدا هاتوون، کە هۆکاری هەڵوەشاندنەوەی خۆیانیان، خستەڕوو. لە کۆتایشدا ئیشارەتی بۆ فەلاکەتچوون و مردنی دەسەڵات لە سەردەمی گەندەڵیی Louis Philippe لە حکومەتە وەختییە دیکتاتۆرە تەماحە و خامۆشەکەی، خستەڕوو، هەروەها لە سەردەمی سەرۆکایەتی حوکمی بە بایەخی جەنرال Cavignac و Louis Bonaparte دیسانەوە دەرکەوت.

لە پلەی دووهەمدا ئەمە ئوتروحەکەی خۆمان دەسەلمێنین ئەویش بە ڕاڤەکردنی کە چۆن لە ڕێگای ڕیفۆرمی ئابوریانەوە، لە ڕێگای هاریکاریی شوێنە پیشەسازییەکان و ڕێکخستنی دەنگدانی گشتییەوە ، ئیدی خەڵکی لە خۆڕسکییەوە دەگاتە کاردانەوە و هۆشمەندیی و چالاکیکردن. چی تر لە ختوکەدان و حەماسەوە نا، بەڵکو بە پلان لە

پارێزگاریی لە خۆی بەردەوامدەبێت بۆ بە سەروەرەکان [ماستەرەکان] و خزمەتکارەکان، بۆ بە نوێنەر و مەندوبەکان هەروەکو چۆن بۆ بە ئەرستەکراتەکان، بۆ سەربەخۆیی تەواو بۆ تاك تاکو بەخۆی کار و چالاکی بکات. بەم شێوەیە بیرۆکەی کەسیی، بیرۆکەی من، درێژ و گشتی دەکرێتەوە، هەر وەك چۆن تاکە کەسی من هەیە، هەر بەو جۆرەش بونەکی کۆمەڵیی و کۆمەکیی من هەیە. چ لەم یاخود لەوی تردا، کردار و هۆشیاری و رۆح و سروش و دەرون و ژیان کە نە ناوەرۆك نە پرنسپیان دیار و زانراونین، بنەڕەتییەکانیان نازانرێت و لە جەوهەریشیا پێشبینی ناکرێت، ئەمانە بەرەنجامی ڕاستی ژیانە و لە جمووجوڵ و بزۆوی بونەوەرەکی ڕێکخراودا، سەرهەڵدەدەن. سایکۆلۆجییەتی نەتەوەکان و مرۆڤایەتی وەکو سایکۆلۆجێتی مرۆڤە و ئەگەری ئەوەی هەیە کە ببێتە زانست. ئەمە ئەو ڕونکردنەوەیە کە لە بڵاوکردنەوەکەمانا سەبارەت بە سووڕەکان [دەوران] و کرێدت، هەروەها لە چاپتەری چواردە لە مانیفێستەکەی ”La Voix du People کە پەیوەستە و گرێدراوە بە دەستورەوە، پەنای بۆ دەبەین.

کاتێك کە Louis Blanc و Pierre Leroux دەبنە داکۆکیکەری دەوڵەت – کە دەستورو و دامەزراوەی دەرەکییە بەدەر لە دەسەڵاتی گشتی / خەڵك – ئێمان بەمە تەنها دووبارەبوونەوەی چەند فۆرمەکی جیاوازی ناوازە و سەرسوڕهێنەر بەرهەمدەهێنەوە کە تا ئێستاش بۆ خۆیان ئاشکرانەبووە کە ئەوە چیرۆکەکی خەیاڵییە لە نوێنەرایەتی حکومەت کە تەواوی فۆرمیلەکەی و دەربڕینەکەی هێشتا پادشایەتی دەستورییە. ئایا ئێمە شۆڕشی شوبات-مان بۆ بەدەستهێنانی ئەم وەرچەرخان و ناکۆکییە کۆنەپەرستانەیە کرد؟

بۆ ئێمە ئاشکرا و ڕوونە، خوێنەران ئەوە چی دەڵێن؟ ئەوە پرسیارێکە و تا ڕادەیەك دەست بە ڕۆشنکردنەوەی خۆی دەکات. هەر وەکو وتمان ئەو مێشک لاوازانە هیشتا بەتوانان لە فۆرمیلەکردنی ئایدیایەك، بیرۆکەیەك لە دەوڵەت، ئەوان باش دەزانن و تێدەگەن ئەگەر زۆروور بێت کۆمارییەکان دەتوانن داخوازی بکەن. پاش شۆڕشی ئابووریی کە سەراپای پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان دەگۆڕێت ئەوان بە پارێزگاریکردن لە دەزگەیەك، بە ڕازیکردنی غروری خۆ بە مرۆڤیزانیی دەوڵەت لەسەر حسابی دوو هەزار ملیۆن ساڵانە ، ئەمان پەیداگریی لەم ئەرگانە، دەزگە مشەخۆرە دەکەن کە ناوی حکومەتە. مەندوبە شەریفەکانی لەکسەمبەرگ، ئەوانەی کە دیاریکران بۆ دانیشتن لەسەر کورسی نازداری نووبەلاکان، خۆیان لەگەراوە و خۆیان بە سیاسیی دەزانن و ناوی خۆیان بە ئازا و بوێر دەبەن، وادەزانن

تەواوی تێگەیشتنیان لە شۆڕش هەیە. گومان لەوەدا نییە کە ئێمە چی دی ناترسین ئەو توانایەی کە هەمانە لە ڕۆشنبیرترین و بەهێزترن، پاش هەڵوەشاندنەوەی حکومەت کە بێ سوود و بێ کەڵکە و زۆریش تەکلیفدارە، ڕەنگە زۆرداری لە فەوزادا دروستبکەین [پرۆدۆن بە تەوس□□و□ ئەوەی لویس بلانك و هاوەڵەی دەڵێتەوە- وەرگێڕ] . ئێمە نکوڵی لە دەوڵەت و حکومەت دەکەین، ئێمە بەهەمان هەناسە و تینەوە پێداگریی لە ئۆتۆنۆمی خەڵکی و زۆرینەکەی دەکەین. چۆن دەکرێت ئێمە هەڵگری حوکمی زۆرداران بین، تموحی وەزیریمان هەبێت ، کێبڕکێی Louis Blanc و Pierre Leroux بکەین؟

درێژەی هەیە

....

*لەم نامیلکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە پێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتیەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتە ڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- سەروەردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بۆ دەوڵەتی – خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بۆ بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراونی و بە زۆری ب□□اوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگەڵمایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.

پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەرەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی. منیش لە دەقە ئینگلیزیەکەیەوە گۆڕیومە بۆ زمانی کوردی.

خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بڕگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش بە تەوس□□و□ بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر تێبنی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشییەوە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .

لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بلێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکەتەوە. بناخەی بیری ئەو و دژایەتیکردنی بۆ دەوڵەت و دەسەڵات و داکۆکیکردن لە خودی

خ□ ب□□□□و□ بەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تۆسقاڵێك لە باخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

....

*لەم نامیلکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە پێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتیەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتە ڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- س□ر□و□ردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بۆ دەوڵەتی – خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بۆ بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراوانی و ب□ ز□ری ب□□اوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگەڵمانایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.

پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەرەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی. منیش لە دەقە ئینگلیزیەکەیەوە گۆڕیومە بۆ زمانی کوردی.

خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بڕگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش بە تەوسەوە بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر ت□بینی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشی□وە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .

لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بلێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکەتەوە. بناخەی بیری ئەو و دژایەتیکردنی بۆ دەوڵەت و دەسەڵات و داکۆکیکردن لە خودی
خ□ ب□□□□و□ بەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تۆسقاڵێك لە باخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

چاوپێکەوتنی گۆڤاری هانا لەگەڵ شاعیر و نووسەر عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

سازدانی: سلێمان قاسمیانی(کاکە)

سلێمان قاسمیانی: مەشخەڵ کێیە و چۆن لە مەیدانی ئەدەبدا خۆی پێناسە دەکا؟

عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ): لە پایزی ساڵی ١٩٦٣ لە باشووری کوردستان و لە میانی ئەو کارەساتەی کە بە (حەرەس قەومی) ناسراوە، خانەوادەیەکی کرێکاری کۆمپانیای نەوتی کەرکووک، بۆ ڕزگاربوون لە هێرشی چەکدارانەی بزووتنەوەی ناسیونال – شۆڤینی حەرەس قەومی (بەعسییەکان یەکەمین سەرۆککۆماری ئەوسای عێراق عەبدولکەریم قاسم دەکوژن و بە سەرۆکایەتی عەبدولسەلام عارف دەسەڵات دەگرنە دەست، هێزێک لە عەرەبەکانی ناوەڕاست و باشووری عیراق بە ناوی"حەرەس قەومی" پێکدەهێنن و پەلاماری خەڵکی بێدیفاعی کوردستان دەدەن)، لە گەڕەکی حاشیەنشینی ڕەحیماوە ماڵوحاڵ جێدەهێڵن و هەڵدێن بەرەو ناوچەی شوان لە باکووری ڕۆژهەڵاتی شاری کەرکووک. ئافرەتەکە لە ئان و ساتی منداڵبووندا دەبێ کاتێ ماڵ جێدەهێڵن. ئیتر بەدەر لە ویست و خواستی ئەو خانەوادەیە،منداڵێک لە ئاوارەیی لەو دەشت و دەرەی شاری کەرکووک و بە تایبەتیش لە نزیک گوندی ساتی لەدایکبوو و ناویان نا (شاخەوان) وەک هێمایەک بۆ لەدایکبوونی ئەو کۆرپەلەیە لەناو ئەو شاخ و داخە.

دواتر هەر لە گوندی ساتی مەلای مزگەوتی ئەو کات، داوا لە باوکی ئەو کۆرپەیە دەکات ناوەکەی بگۆڕێت بۆ (عەبدوڵا) بە ئەوەی لە داهاتوودا کوڕێکی باش و گوێڕایەڵی لێدەربچێت. باوکیش دڵی مەلاکە ڕادەگرێت و قسەی ناشکێنێت و شاخەوان دەگۆڕێ بۆ عەبدوڵا و ئیتر لەو ساتەوە قەدەری ئەو منداڵە بە عەبدوڵاوە دەست پێدەکات. ئەم عەبدوڵایە لەو خێزانە گەورە و هەژارە گەورە دەبێت و بەردەوام کۆمەڵەی پرسیار مێشکی جەنجاڵ دەکەن لە چەشنی "بۆچی هەژارین؟ بۆچی باوکم خانووی گەورە و جوانی نییە؟ بۆچی باوکم و دایکم خوێندەوارییان نییە؟ …تاد" ئیتر بیرکردنەوە لەوەی چۆن دەگەین بە بەختەوەری دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانی ئەم عەبدوڵایە.

لێرەوە لەگەڵ هەراشبوون و گەورە بوون، مەسەلەی ئەو بەختەوەرییە تەختر دەبێتەوە و تا وای لێدێت هەموو ژیانی خۆی لە ڕێگەی جیاجیاوە بۆ تەرخان دەکات. یەکێک لەو ڕێگایانە نووسینە. بەچیرۆک دەست پێدەکات و دەگاتە شیعر و جارجاریش شانۆنامە.من (عەبدوڵا) لەنێو ژینگەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسیی ناتەندروست و پڕ لە هەیەجان هاتوومەتە دونیاوە. دوا منداڵی خێزانێکی کرێکاریی پانزە نەفەری کە لە خانوویەکی بچووکی قەراغ شاری کەرکووک لەنگەری گرتبوو، گەورە دەبم و گوێ و هەستم بە سیاسەت و ناڕەزایی سەبارەت بە ژیانی بەشمەینەتی و فەلاکەتبار دەکرێتەوە.

بەهۆی هەژاری خانەوادەکەمەوە لە منداڵییەوە حەز و خولیاکانم دەبنە بەقی سەرئاو و لەبری ژیانێکی ئاسایی منداڵانە دەبم بە منداڵێکی کرێکار. باوکم کرێکاری کۆمپانیای نەوتی کەرکووک بوو. هەموو ژیانی گەنجی خۆی لەو کۆمپانیایە توانەوە لە پێناو بەخێوکردنی ئێمە. ئەو مانگانەیەی وەریدەگرت بەشی ژیانێکی مەمرە و مەژی نەدەکرد.
بۆیە هەر لە یەکەمین ڕۆژەکانی مانگەوە بە قەرز لە سەوزوفرۆش و کوتاڵفرۆش و گۆشتفرۆش و دوکانەکانی نێو بازاڕی گەڕەکی ڕەحیماوە پێداویستییەکانی دەهێنا و سەری مانگ کە مانگانەکەی وەردەگرت، قەرزەکانی پێ دەدایەوە و ئیتر بەو جۆرە ساڵ دەگوزەرا و تامەزرۆییشمان بۆ ژیانێکی خۆشتر و حەساوەتر دەچووە سەر. لە ماڵی باوکم هەمیشە باسی سیاسەت بوو. سیاسەتی کوردایەتی. باوکم تابڵۆی کوردپەروەر بوو. بەپێچەوانەی جێ و شوێنی کە لە گرنگترین شادەماری ئابووری وڵاتی عێراق کاری دەکرد، هەڵگری بیروباوەڕی کوردایەتی بوو. باوکم دژی ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق بوو بەتایبەتی ڕژێمی سەدام. باوکم گەلێ شێوازی خەباتکردنی تاقی کردبۆوە و لە ڕێکخراوی نهێنی ناو شار کە سەر بە پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بوو گیرسابۆوە.

سلێمان قاسمیانی: زۆرێک لە نووسەران و شاعیران، هەر لە منالییەوە بە هۆی دایک و باوک یان کەسێکی نزیکیان لە کتێب و ئەدەب و هونەر نزیک بوون و بەو جۆرە بناغەی هەستی ئەدەبی و هونەریان داڕژاوە. ئایا ئەمە لە گەڵ ژیانی تۆش یەک دەگرێتەوە؟

i. عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ) : نەخێر لەگەڵ ژیانی مندا یەک ناگرێتەوە چونکە جیهانی منداڵیم، جیهانێکی ئاسایی و نۆرماڵ نەبووە. دونیای منداڵیم ئەتوانم بڵێم دونیای ترس و بەرەنگاری بوو. لەمنداڵییەوە ترس و بەرەنگاری لەگەڵمدا گەورە بوون. هەر ئەم

ترس و دۆخی سایکۆلۆژییانەش بوون دواجار فێری موغامەرە و سەرکەشیان کردم کە بەرەنگاری هەوڵنی ئەو سەرکەشیانە بوون.
ئەتمۆسفیری ماڵی ئێمە ئەتمۆسفیرێکی سیاسیانە بوو. هەر کە چاوم کردەوە باوکم بینی بەدیار شەڕ ڕادیۆیەکەوە گوێی دەگرت لە مۆنتیکارلۆ و ئیسرائیل و لەندەن. باوکم گەرچی زمانی عەرەبییەکەی زۆر باش نەبوو بەڵام هەستە کوردایەتییەکەی هێندە پتەو و بەهێز بوو کە ئێمەی پێ گەش کردبوو.
ii. من بە پێچەوانەی زۆرێک لە نووسەران کە کەشوهەوای ماڵەوەیان ئەدەبیی بووە یان کتێبخانەیەکی بچکۆلەیان هەبووە یان کەسێکی نزیکیان کتێبی بە هێناوە و خوێندوەتەوە، کەشوهەوای ماڵی ئێمە زۆر دوور بوو لە ئەدەب و تەژی بوو لەسیاسەت. لەرێشەوە من بە ئەوەی بتوانم وەڵامی پرسیارەکانی خۆمم دەست بکەوێت ناچار بووم دەست بە خوێندنەوە بکەم. دەیەی حەفتاکان بۆ من دەیەی ئاشنابوون بوو لەگەڵ کتێب. هەرچەندە هەژاریی خانەوادەکەم ڕێگر بوو لە بەردەم کڕینی کتێب، بەڵام بەو گەنجییە شانم دابووە بەر کرێکاری. کە هەم دەمتوانی یارمەتی خانەوادەکەم بدەم و هەمیش گیرفانی خۆم بەتاڵ نەبوو و دەمتوانی چ کتێبێکم پێخۆش بێت، بیکڕم. پاشان لەڕێگەی کتێب و خوێندنەوەوە بەرەو نووسین هەنگاوم نا. دەستم کرد بە چیرۆک نووسین و پاشان بەرەو شیعر وەرچەرخام. تا ئەم ساتەش کە وەڵامی ئەم پرسیارانەی ئێوە دەدەمەوە من شیعر و ڕەخنە و شانۆنامە دەنووسم.

سلێمان قاسمیانی: یەکەم شیعرت کەی هاتە دونیا؟ چۆن بوو ڕووت کردە شیعر بە دەربڕینی شیعر؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): ڕاستی بیرم نایەت کەی یەکەم شیعرم نووسیوە، چونکە ئاسان نییە بزانم و بیرم بێت ئەو شیعرە سەرەتاییانەی کە نووسیومن بتوانم بە یەکەمین شیعری خۆمیان دابنێم. من زۆر گەنج بووم کە دەستم کرد بە خوێندنەوە و نووسین.لەسەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو و بەتایبەتیش لەساڵی ١٩٨١ کە دەستم دایە شیعرنووسین ئەتوانم بەم شێوەیە خۆم بخوێنمەوە. یەک: ئەوسا من شاعیر نەبووم و لەشیعریش نەگەیشتبووم. دوو: وەک هەرزەکارێک حەزم لەناو و ناوبانگ بوو. سێ: حەزم ئەکرد بەشیعر بیروباوەڕی کوردایەتی خۆم بخەمە سەر کاغەز(چونکە ئەوکات منی هەرزەکار بیروباوەڕی کوردایەتی بەتەواوەتی سێبەری خستبووە سەر بیرکردنەوەم). ئەوڕۆژگارە هەرزەکارێکی حەقدە ساڵان بوومو ڕۆژ نەبوو شیعرێک یان دووان نەنووسم. دیارە بەدەنیاییەوە ئەوەی لەو

سەردەمەدا ئەمنووسی جگە لە وشەڕیزکردن و وێنەی هەرزەکارێک هیچیتر نەبوون. ئیتر ئەوەندەی خەریکی شیعر ئەبووم خەریکی وانەکانی قوتابخانەم نەدەبووم.
شیعرەکانی ساڵی ١٩٨٢ م بە بەراورد بەساڵی ١٩٨١ بڕێک باشتر و قووڵتر بوون. لەگەڵ قاڵبوونەوەی زیاتر و ناسینی زیاتری شیعر وردە وردە هاتمە سەر ئەوەی خۆم لە قەرەی بڵاوکردنەوە بدەم. ئەوە بوو کەوتمە ناردنی شیعر بۆ گۆڤار و ڕۆژنامەکان. یەکەمین شیعرم بەناوی (دەنگێ لە مەهابادی خوێناوییەوە) لە ڕۆژنامەی هاوکاری بڵاو بۆوە. پاشانیش لە گۆڤارەکانی بەیان و کاروان شیعرم بڵاو کردەوە. ئەمە جگە لە ساڵەکانی ١٩٨٣ و١٩٨٤ و ١٩٨٥ بەشداری چەندین کۆڕی شیعریم کرد و شیعری خۆمم ڕوو بەخەڵک خوێندەوە.

من دڵنیا نیم کە بۆچی لە چیرۆکەوە بەرەو نووسینی شیعر وەرچەرخام، بەڵام پێموابێ یەکێک لە هۆکارەکان ئەوە بوو کە وامدەزانی گوزارشتکردن لە بیروباوەڕی سیاسی لەڕێگەی شیعرەوە ئاسان بێت وەک لە ژانرەکانی تر، بەڵام دوایی زانیم کە ئاسان نییە و قورسە و گرانە.سەرباری ئەمەش ئەوکات نووسینی شیعرم ئاسان دەهاتە بەرچاو و هەروەها پێشم وابوو شیعر کاریگەرترە و زۆرترین کاریگەریی لەسەر هەست و هۆشی خوێنەر یان بیسەر جێدەهێڵێ. بەڵام یەکەمین شیعری کرێکاریم بەشێوەیەکی ئازادانە و دوور لە هەر سانسۆرێک لە گۆڤاری (ڕابەر) ژمارە یەک، حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٧ کە (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بوو، بڵاوی دەکردەوە، هاتە وەشاندن.

سلێمان قاسمیانی: باسی گۆڤاری (ڕابەر) و (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)ت کرد. ئەو گۆڤار چۆن هاتە بوون و ئەو حەلقەیە چی بوو؟ چ ئەرکێکی لەسەر شان بوو؟ کەی دامەزرا و چ کارێکی ئەنجام دا؟ کێ دایمەزراند و دوواتر چی بەسەر هات؟

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ): زۆرم پێخۆش بوو ئەم پرسیارەت کرد، چونکە مێژوویەک لە تێکۆشانی ئەدەبی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست چ ئاگایانە یان بێئاگایانە لەلایەن بەناو خەمخۆرانی مێژووی چەپی نوێ لە عێراق خەریکە دەخرێتە نێو بازنەی فەرامۆشییەوە. لەلایەکی تریشەوە دامەزرێنەرانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست گەرچی هەموو لەژیاندا ماون، بەڵام جگە لە من کەسی تر نە داکۆکی لەو حەلقەیە دەکات و نە ئەو مێژووەشیان بە گرنگە. ئەوان ئێستا خەریکی کاسبییەکی ترن و ئەوەی بەلایانەوە گرنگ نەبێت ئەدەبی کرێکارییە.

لە ناوەڕاستی دەیەی هەشتەکانی سەدەی ڕابردوو بزووتنەوەی چەپی نوێ

لە کوردستانی عێراق تازە کەوتبووە جووڵە و دەنگ هەڵبڕین. گەرچی دەنگەکان زۆربەیان ناشاز و لێڵ بوون، بەڵام ئەو جووڵەیە بەردەوامی بە خۆوەگرت و نەوەستا. ئەم بزووتنەوەیە لە کوردستانی عێراق گەلێک سیفات و تایبەتمەندی لە خۆ هەڵگرتبوو کە باس کردنیان لێرەدا بۆ شیاو نازانم. ئەوەی زیاتر ئەمەوێت لای لێبکەمەوە، گۆڤاری “ڕابەر” و “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست“ە کە وەک بەشێکی جیانەکراوەی بزووتنەوەی چەپی نوێی باشووری کوردستان، خەریکە وەکو ئەڵو دەیان ڕێکخراوەی لێ بۆ کە لە بزووتنەوەکە بۆ سەرو شوێن بوون و کران و تەنیا لە بیرو ویژدانی نەوەیەک لە هەڵسوڕاوانی چەپدا ماون.

لە ناوەڕاستی هەشتەکان لە کاتێکدا بزووتنەوەی چەپی نوێ لە کوردستانی عێراق(باشووری کوردستان) لە لایەکەوە بە توندی لە ژێر کاریگەری و کارکردنی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ و حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و ئەدەب و فەرهەنگی ئەو حیزبە بوو، بەتایبەت “کانوونی هونەرو ئەدەبی کرێکاری کوردستان”، لە لایەکی تریشەوە بوونی بۆشاییەکی گەورە لە مەیدانی نەبوونی فەرهەنگێکی ئینسانی و پێشکەوتووخواز، ئەمە دوو هۆکاری سەرەکی و زەمینەی دروست بوون و پێکهاتنی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بوو کە لە حوزەیرانی ساڵی١٩٨٧دا لە شاری هەولێر پێکهات. دامەزرێنەرانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست ئەم بەڕێزانە بوون: جەمال کۆشش کە سەرەتا بە “شۆڕش هیومانست ” دەستی پێکرد و بەرهەمی بڵاوکردەوە،عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)،نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد(هۆشەنگ).لە کۆبوونەوەکانی سەرەتادا بڕیار درا گۆڤارێک یان ئۆرگانێک دەربکرێت بە ناوی “ڕابەر”. حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بەیاننامەی مەوجودیەتی خۆی لە حوزەیرانی ١٩٨٧ دا بڵاوکردەوە و یەکەمین ژمارەی گۆڤاری (ڕابەر) هەر لە ساڵی ١٩٨٧ دا بڵاوبۆوە. حەلقەکە زۆر بزێو بوو.سەرباری بڵاوکردنەوەی چەندین بەرهەمی ئەدەبیی و ڕەخنەیی، هەوڵی دەدا دیدگای سیاسی خۆی بڵاوبکاتەوە و سنووربەندیش لەگەڵ ڕێکخراو و حەلقەو گروپەکانی ئەو کات بکات. بەم کارە حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست تا دەهات لە ئەرک و مەهامە سروشتییەکانی خۆی دوور دەکەوتەوە و مەیلی سیاسیشی تا دەهات نزیک و نزیکتر دەبۆوە لە ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست.

لێرەوە کێشەی دەروونی لە حەلقەکە پەیدا بوو لە نێوان هۆشەنگ لە لایەک و جەمال کۆشش و عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ) لە لایەکی تر. تا پاش چەند کۆبوونەوە و شیکردنەوەی دۆخی سیاسیی، وا بە باش زانرا حەلقەکەش وابەستەیی سیاسی خۆی بۆ ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست ڕابگەیەنێ. ئیتر لە ژمارەی پێنجی گۆڤاری ڕابەر بە دواوە تا ژمارە

یانزە واتە لە ١٩٨٨ەوە تا ١٩٩١ حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست ڕێکخراوێکی ئەدەبیی ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست لە عێراق، بوو ڕێک وەک چۆن کانوونی هونەر و ئەدەبیاتی کرێکاری کوردستان سەر بە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بوو.

سلێمان قاسمیانی: دەکرێ کەمێک زیاتر سەبارەت بە ڕای خۆت لە سەر کاری حەڵقەکە بدوێی؟

عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ): بەڵێ کاتێ حەلقەکە پێویست بوو بۆ ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیستەوە، توانی تەکانێکی باش بدات بە ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیست و لە هەمان کاتیشدا توانی پاڵپشت و پشتیوانییەکی فراوان لەئاستی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی بەدەست بهێنێت. بیریشمان نەچێت گۆڤاری ڕابەر تایپ نەدەکرا، بەڵکو بەدەست دەنووسرایەوە و بڵاو دەکرایەوە.لەو سەردەمە ١٩٨٧ – تا ١٩٩١ جگە لە گۆڤاری رابەر بزووتنەوەی کۆمۆنیستی لە عێراق لە هیچ گۆڤار و بڵاوکراوەیەکی ئەدەبی و وهونەری بەهرەمەند نەبوو. هەر بۆیەش ژمارەیەکی زۆر ئەدیبانی کۆمۆنیست لەدەوری حەلقەکە کۆبوونەوە.
ئێمە توانیمان یانزە ژمارە لە گۆڤاری رابەر دەربکەین لەگەڵ ژمارەیەک پاشکۆ.مێژووی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست، مێژوویەکی جوان و پڕشنگدارە و لێوانلێوە لە خەبات. من هەوڵ دەدەم لە چەند خاڵدا ڕاو بۆچوونی خۆم سەبارەت بەکاری حەلقەکە دەردەبڕم.
یەک: حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست هەڵگری هەمان سوننەت و شێواز و کارکردی بزووتنەوەی چەپی کوردستانی عێراق بوو.لەیەک کاتدا هەم کاری سیاسی و هەم کاری ئەدەبی و هونەری ئەنجام دەدا.خودی ئەم تێکەڵییەش بۆ خۆی ناڕۆشن بوونی دیدگای هاوڕێیانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست بوو سەبارەت بە ڕێکخراوی جەماوەری و پیشەیی و ڕێکخراوی سیاسیی. ئەم تێنەگەیشتنە کاریگەری سلبی یان نێگەتیڤی هەبوو و تەنانەت هەندێک لە شاعیر و نووسەرانی ئەو کاتی بزووتنەوەی چەپی کوردستان، هەڵوێستی بەرەنگارییان وەرگرت لە بەرامبەر گۆڤاری “ڕابەر” و “ڕێکخراوی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست”.

دوو: مەسەلەی تەوەرە سەرەکییەکانی خەباتی گۆڤاری “ڕابەر” و “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست” کە خۆی لە “شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی واقعییاتی سۆشیالیستی” و “ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستی” و “ئیستاتیکا” دا چڕ کردبۆوە. سەرباری هەنگاوی جدی و باش بۆی، بەڵام تاحەددێک بەهەدەردانی بەشێک لە وزە و توانایەکانی حەلقەی ئەدیبان بوو بەم کێشانە کە لە ڕاستیدا گرفتی سەر ڕێگای ئەوسای ئێمە نەبوون.

سێ: خودی ململانێی نێوان ئەندامانی حەلقەکەی ئەدیبانی کۆمۆنیست لەسەر وابەستەیی سیاسیی حەلقەکە و گۆڤاری ڕابەر و پاشان لەسەر مەسەلەی دەق و خوڵقاوی ئەدەبی و هونەری لەوەوە سەرچاوەی گرتبوو کە تێگەیشتنی دروستمان نەبوو لەسەر کارەکانمان، هەڵسوڕاویمان،مەسەلەی دەق و ئیبداع ،سوود وەرگرتن لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن کەبەبڕوای من هۆشەنگ لەبەشێک لە تێڕوانینەکانیدا دروست بوو.
چوار: گرتنەبەری شێوازی سیاسیی لە نووسینی ڕاپۆرت بۆ کۆبوونەوە و پلینیۆم و کۆنگرە بەتایبەت بۆ حەلقەیەکی ٢-٣ کەسی،خۆی گەورەکردن و زهنگەرایی حەلقەکە بوو لە بواری ڕێکخستن و ئارایشتدانی خۆی و دەوروبەری.
پێنج: بڵاوبوونەوەی گۆڤاری “ڕابەر” بەدەستنووس و لەموحیتێکی زۆر بەرتەسکدا(بە لەبەرچاوگرتنی دەسەڵاتی ئیستبدادی بەعس لەو سەردەمە)، کاریگەری نێگەتیڤی هەبوو بەسەر کۆکردنەوەی ئەدیبان و نووسەرانی چەپی ئەو کات.
شەش: لەگەڵ هەموو ئەم خاڵانەی کە باسمان کرد،گۆڤاری “ڕابەر” و “حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست” وەک ئەستێرەیەکی درەوشاوە لە مێژووی بزووتنەوەی چەپی نوێی کوردستانی عێراق دەمێنن و توانیان گەلێک هەنگاوی جددی هەڵگرن لە بردنە پێشەوە و پتەوکردنی بناغەی ئەدەبێک کە ئێستا بۆ شانازییەوە پێی دەڵێین “ئەدەبی کرێکاریی”.

سلێمان قاسمیانی: شیعر بۆ لای تۆوە چییە؟ چۆن دەڕوانییە فۆرم و ناوەرۆک”؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): تا ئێستا گەلێ پێناسەی جیاجیای شیعرم بەرچاو کەوتووە و گەلێ ڕەخنەگر و شاعیر هەریەک لە گۆشەنیگای خۆیانەوە و بەپێی جۆوشوێنی چینایەتیان، کەم تا زۆر خۆیان لەقەرەی ئەم پێناسە سەختە داوە. بەڵام بۆ من کە لەسەرەتای هەشتاکاندا کە دەستم بە شیعر نووسین کرد، پێم وابوو ئاسانترین نێچیرم ڕامکردووە و پێدەشتێکی سەوزی پێ لەبەختەوەریم لەئامێز گرتووە. بەڵام لەگەڵ هەرچی دەستوپەنجە نەرمکردنی زیاتر و قووڵبوونەوەی زۆرترم لەم تەلیسمە، زیاتر و زیاتر وەکو گۆمێکی بێبنم دەهاتە بەرچاو کە هەرکەسێک لەلایەکەوە بەردێکی تێدەهاوێ و هەریەکەش بەجۆرێک گوێی لە شێپەی بەرد تێهاویشتنەکەی دەبێ و هەریەکەش بە شێوەیەک بازنە یەک لەدوای یەکەکانی بەرد تێهاویشتنەکەی دەبینێت. بۆ من ئێستا جێی مەبەستم نییە لەوێستەیەکی کورتدا بڵێم شیعر چییە، بەڵام زۆرم مەبەستە بڵێم پێم وابوو ئەوکات لەهەق شیعر دێم و دەتوانم قۆرخی

بکەم. دواجاریش ئاڵوگۆڕە یەک لەدوای یەکەکانی تێگەیشتنم بۆ شیعر و ماهیەتی شیعر، ئەو ڕاستییەی لا بەرجەستە کردمەوە کە شیعر پەناگەیەکە دەتوانم لێوەی دەست بۆ هەست و نەست بەرم، دەست بۆ ئەو ئامڕازە بەرم کە پابلۆ نیرۆدا وتەنی چەکی دەستمە لە خەبات دژ بە چەوسانەوەی بۆرژوازی. بە تێگەیشتنی ئەمڕۆم بۆ شیعر دەبێ خەسڵەتە چینایەتییەکەی دیاری بکەین.

بۆیە بەنسبەت منەوە ئەو شیعرەی کە دەست و پەنجەی لەگەڵ نەرم دەکەم شیعری کرێکاریی و سۆشیالیستی و شۆڕشگێڕانەیە. بەم پێیە شیعری شۆڕشگێرانە لەدیدی منەوە شیعری ئەو لەشکرە لە بەرهەمهێنەرانە کە چەرخی کارگەکان دەسوڕێنن. شیعری شۆڕشگێڕانە شیعری کرێکارییە، شیعری جیهەتگیریی کرێکارییە.شیعری شۆڕشگێڕانەی کرێکاریی، شیعری بەرەنگاربوونەوە و ڕەتکردنەوەیە..شیعری نیشاندانی ڕووە دزێو و جوانەکانە، شیعری هێرش و ستایشە. شیعری ڕادیکاڵی کرێکاریی لەگەڵ سەرهە□□دان و پەیدابوونی چینی کرێکار و خەبات و تێکۆشانی ئەو چینە لە دژی چینی سەرمایەدار سەرهە□□دەدا و گەشە دەکا. واتە شیعری کرێکاریی شیعری ژیان و خەباتی چینی کرێکارە، چیرۆکی نەبەردە چینایەتییەکانی کرێکارە لە دژی بورژوازی و دامودەزگاکانی سەرمایەداری. ک□رقی □وو لە پێشی شیعری کرێکاریی لەگەڵ ڕەوتی خەباتی چینایەتی کرێکار بەرز و نزم دەبێتەوە. باری ناهەمواری ژیانی کرێکاران، سەعات کاری زۆر، کرێی کەم، نەبوونی خزمەتگوازی کۆمەڵایەتی و تەندروستییەکان، نائەمنی شوێنی کار، ناڕیکخرابوونی کرێکاران، نەبوونی ئازادییە سیاسییەکان و هەروەها نەبوونی ئامرازەکانی خەبات لە چەشنی مانگرتن و ناڕەزایی بە تاک تاک و بە کۆمەڵ، خۆپیشاندان، تا دەگاتە خەباتی چەکداریی و شۆڕش، ئەمانە کۆی بەدەنەیەکی گەورەترن لە ئیرادەیەکی تۆکمە بۆ دەرخستنی ئایدێندتی خەبات و ئینجا شیعری چینایەتی کرێکار. بەرهە□می ئەدەبی کرێکاریی لێرەوە پێناسەی خۆی دەکات و سنووربەندی لەگەڵ ڕەوت و ڕێبازی ئەدەبییەکانی بورژوازی دادەنێ.

شیعری کرێکاریی پارێزەری بەرژەوەندی کرێکارە، هەوڵیش دەدات لەژێر سێبەری خەباتی کرێکاری لەسەر ئەو ئایکۆنانە کار بکات کە ڕۆڵیان هەیە لەبردنەپێشەوەی خەباتی چینایەتی."ئەدەبی شۆڕشگێڕانە چەکێکە لە ململانێی چینایەتی و لەسەریەتی کار لە هۆشیاری خوێنەرانی بکات بەرەو چالاکی ڕاستەوخۆ و لەوێشەوە بەرەو هەڵوێستێکی نوێ دەرباری ژیان.

بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆی لە خەباتی چینایەتیدا بناسێتەوە. نا بێ کاتێ باسی ناوەڕۆکی کۆمەڵایەتی شیعر دەکەین، مەسەلە تەکنیکییەکانمان

بیر بچێت، نابێ بایەخی زمان فەرامۆش بکەین. نابێ خەیاڵ وەک ڕەگەزێکی بنچینەیی کرداری شیعر بخەینە لاوە. کردەی شیعر بەهیچ شێوەیەک گەمەی زمانەوانی نییە تا سەر لە خوێنەر بشێوێنێ و نووسەریش باڵادەستی ئەدەبیی و زمانەوانی خۆی لە ڕێگەی گەمەیەکی ناشیرینەوە ئەنجام بدات. زمانی دەقی شیعریی دەبێ بێ گرێ و گۆڵ و سفت و سادە و بەهێزبێت لە گەیاندنی مەبەستی نووسەر. بە بۆچوونی من شیعر بە هیچ شێوەیەک ئیلهام نییە، بەڵکو کاریگەری واقیعە لەسەر هەست و نەستی ئینسانەکان. ئینسانەکانیش وەکو دژەکردارێک لە بەرانبەر ئەو کاریگەرییە دێن گوزارشت لەو واقیعە دەکەن و بە ئاستی جیاجیا پەیوەندی خەیاڵ و واقیع نیشان دەدەن، کە تا چ ئەندازەیەک ئەو واقیعەیان قەبووڵ یان ڕەتی دەکەنەوە. پێویستی بەکاربردنی دەستەواژەی ئیلهامیش لەوەوە سەرچاوە دەگرێ کە شاعیران هەوڵیان داوە و هەوڵ دەدەن خۆ لە خەڵک دابڕێن و جیا بکەنەوە. بە وتەیەکی دی ئیلهامبوونی شیعر برەودانە بە نوخبەوییەت، ئەمەش ڕەگی چینایەتی خۆی هەیە و ئاو لە ئایدیۆلۆژی بورژوازیی دەخواتەوە. بۆیە ئیلهامی شیعریی هیچ پەیوەندییەکی بە شیعری ڕادیکاڵ و کرێکارییەوە نییە و ئەم دەستەواژەیە لە فەرهەنگی ڕادیکاڵی کرێکاریدا هیچ جێگایەکی نییە و خۆ ئەگەر ناهۆشیارانەش بەکاربهێنرێت ئەوا جگە لە تەقلیدێکی بورژوازیانە هیچی تر نییە.

سلێمان قاسمیانی: چەندڕەوانییەفۆڕم و ناوەڕۆکلەشیعردا؟

پەیوەندی نێوان فۆڕم و ناوەڕۆک لە هەر کارێکی ئەدەبیی یان هونەریی پەیوەندییەکی دیالێکتیکی توند و تۆڵە. هیچ دەقێکی ئەدەبی بەبێ فۆرم و ناوەڕۆک بوونی نییە و ناتوانی هەبێت. دوو بۆچوونی بەربڵاو لەسەر فۆرم و ناوەڕۆک ساڵانێک پانتایی ڕەخنە و لێکدانەوە ئەدەبییەکانی ڕێباز و قوتابخانە جیاجیاکانیان گرتبەوە. ئەو ڕێباز و قوتابخانانەی کە پێیان وابوو و وایە فۆرم ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێ لە دەقی ئەدەبی و بە پلەی یەکەم دێت لە چەشنی فۆرمخوازی و بونیادگەرایی و ڕێبازی هەڵوەشاندنەوە و داهاتووگەرایی کە هەندێکیان لەژێر سێبەری پۆستمۆدێرنیزمدا پۆلینبەند دەکرێن. لە بۆچوونی بیرمەند و تیوریستی ئەم قوتابخانە و ڕێبازانە ناوەڕۆک دەبێ لە خزمەت فۆرمدا بێت. وەک خانمە نووسەری ئەمریکیی کریس کراوس دەڵێ (کاتێ فۆرم بوونی هەبوو هەموو شتێک لە چوارچێوەیدا جوان هەست پێدەکرێ).

فۆرمالیستەکان پەیوەندی نێوان فۆرم و ناوەڕۆک وەک پەیوەندی نێوان هۆ و ئەنجام دەبینن. لای ئەوان هۆ ناوەڕۆکە و ئەنجامیش فۆرمەکەیە.

لە دوا دەیەی سەدەی نۆزدەهەمیش ئۆسکار وایڵد پێی وابوو کە دەکرێ فۆرم و ناوەڕۆک لێک جودا بکرێنەوە. ڕێبازی ئەدەبییەکانی تر وەکو بونیادگەرایی و هەڵوەشاندنەوە و دەروونناسی و مێژووگەرایی و تەنانەت پۆست بونیادگەراییش سەنگەربەندی خۆیان لەگەڵ سۆسیۆلۆژیای مارکسیزم ڕاگەیاندووە و ئەوان هەر لەسەر ئەو مانیفێستە دەڕۆن کە بەرژەوەندی چینایەتی بۆرژوازی دەپارێزێ لەبەرامبەر بەرژەوەندی زۆربەی بەرهەمهێنەرانی کۆمەڵگە. ڕێبازی شیکردنەوەی دەروونی لەوەش واوەتر دەڕوات و ناوەڕۆک دابەش دەکاتە سەر دوو جۆر، ئەوانیش مانیفێستی ناوەڕۆک و ناوەڕۆکی نادیارن. هەرچی قوتابخانەی مارکسیزمە، دژایەتی سەرجەم جۆرەکانی فۆرمخوازی دەکات.

ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستی یان دروستتر بەڵام بۆچوونی (مارکسیزم) پەیوەندییەکی دیالێکتیکی لەنێوان فۆرم و ناوەڕۆکدا دەبینێ. فۆرم لە بۆچوونی مارکسیزم لە گشتییەتی خۆیدا بریتییە لە پەیوەندی مرۆڤ بە کۆمەڵگە و مێژووی کۆمەڵگەوە. ڕێبازی نووسەرانی مارکسیستی و هەروەها ئەوانەی سەر ڕیالیزمی سۆشیالیستیش بەپێچەوانەوە ئەو پەیوەندییە دەبینن. ئەمان پێیان وایە دەبێ فۆرم لە خزمەت ناوەڕۆکدا بێت. سامۆئێل جانسن پێی وایە زمان بەرگی بیر و بۆچوونەکانە و ئەرکی فۆرمیش جوانترکردنی ناوەڕۆکە. خودی کارڵ مارکس پێی وابووە کە کاری هونەریی پێویستە کەشفی زیندوێتی فۆرم و ناوەڕۆک بکات. هیگڵ دەنووسێ (هەموو ناوەڕۆکێکی دیاریکراو، فۆرمی بەخۆی دیاری دەکات).

ڕەخنەی مارکسیزم هەوڵ دەدات پەیوەندی دیالێکتیکی نێوان فۆرم و ناوەڕۆک بپارێزێت و لە کۆتاییشدا هەمیشە شکاندنی بەلای ناوەڕۆکدا لەهەناو هەڵگرتووە.لیۆن ترۆتسکی لە کتێبی (ئەدەب و شۆڕش ١٩٢٤) دا وای دەبینێ کە فۆرم لەژێر فشاری پێداویستییە نوێکانی داواکاری سایکۆلۆژیی،(کە وەک هەر شتێکی تر خاوەن یاسای کۆمەڵایەتییە، شکڵ دەگرێ و گەشە دەکات. کەچی فریدریک جێمسن لە کتێبی (مارکسیزم و فۆرم ١٩٧١) دەنووسێ فۆرم کارێکە تەنها بە ناوەڕۆک ولە بواری سەرخاندائەنجام دەدرێ. جۆرج لۆکاشیش ئاماژە بەوە دەکات کە مارکسیزم پێداگری لەسەر ناوەڕۆک دەکات.

بۆیە ڕەخنە لەو نووسەرانە دەگرێت کە بایەخی سەرەکییان بە فۆرم و ئەزموون دەدەن. بۆیە شاعیرانو ڕەخنەگرانی بۆرژوازی فۆرم بە پلەی یەک دەبینن و نووسەرانی مارکسیستیش بەپێچەوانەوە فۆرم تەنها بە خزمەتی ناوەڕۆک بەپێویست دەزانن. من وای دەبینم کە دەقی شیعریی وەک چۆن هەڵگری ناوەڕۆکێکی ئینسانانەیە، بەو دەرەجەیەش دەبێ لە فۆرمەکدا بەیان کرابێ کە کاڵا بە بەباڵای ئەو ناوەڕۆکە. نابێت

دەقی ئەدەبیی ئێمە وەک دەقی ش□شگێرانە بێبەش بێت لە فۆرمی باڵا. ئێمە دەبێ بەپێی تواناکانمان ناوەڕۆکی باڵا لە فۆرمی باڵا و بەرزدا نیشان بدەین. ئیتر ئەمە لانی کەمی گەیشتن بەو سەرزەمینەیە کە دەتوانین ناوی داهێنانی لێ بنێین. دەق و بەرهەمی نووسەرە بەتواناکانی کرێکاران وەکو مەکسیم گۆرکی، سابت ڕەحمان، ئەمیل زۆلا، جاک لەندەن، تاکیجی کۆبایاشی، فێدریگۆ گارسیا لۆرکا. پابلۆ نیرۆدا، نازم حیکمەت و زۆرێکی تر لەو سەرزەمینەوە سەرەتاتکێمان لەگەڵ دەکەن و بانگمان دەکەن بیان خوێنینەوە.

سلێمان قاسمیانی: زمان لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی شیعرە. ئایا پێت وایە زمانی شیعر پێوێستی بە گۆڕانکاری و بەڕۆژکردن هەبێ؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): بەدڵنیایییەوە زمان یەکێکە لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی شیعر. زمان ناتوانێ لە دۆخێکی تایبەت و چەقبەستوودا بژێت. زمانی چەقبەستوو زمانێکی مردووە. سروشتی زمان بەگشتی سروشتێکی دینامیکی هەیە و بەردەوام لە جووڵەدایە. زمان ناتوانێ ل□ بەردەم باهۆزی گۆڕانکارییەکاندا بێهەڵوێست بێت و خەریکی خۆ تازەکردنەوە نەبێت. دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان لەهەر قۆناغێکی گەشەسەندنی مێژوویدا ئاستێک لە زمان و وشەی تایبەت بە خۆی بەرهەم دێنێ. تۆ چاو لێبکە لە قۆناغی فیوداڵیدا وشەگەڵی وەک (جۆخین، سەپان، درەو، گێرە، شەغرە، جووت، جەنجەر، خەرمان، مێگەل، شوان، گەوەڕ،لالە، قووتیلە، گوێسوانە، مەشکە، کونە، مەرکانە، شەربە، گۆزە، دەستاڕ، بێژنگ، سەرەند، کادان، ساج، بەرانپیل، دیوەخان، چارۆکە، شەنە، هاوەن،...تاد) برەویان هەبووە و بەردەوام ڕۆژانە بەکارهاتوون، کەچی لەمڕۆدا ئەو وشانە بەکار نایەن و بوونەتە بەشێک لە دیرۆکی زمان. ئەمڕۆ زمانە زیندووەکان بەردەوام و ڕۆژانە وشەی نوێ د□ن□ن□ بوون.

دەزگا ئەکادیمییەکان و شارەزایانی زمان ل□ و□لاتانی ڕۆژئاوا بەردەوام لە هەوڵدان وشەی نو□ و□گونجاو دابهێنن. بۆ نموونە زمانی ئینگلیزیی ڕۆژانە وشەی تازە لەڕێگەی(Word of the day)ەوە ئەو وشە نوێیانە دەخاتە نێو زمانەی ئینگلیزییەوە کە دادەتاشرێن. کۆمەڵگە و زمان لێکهـەڵپێکراون و گەشەی کۆمەڵگە، گەشەی زمانی بەدوادا دێت. واقیعیەتی کۆمەڵگەی کوردستان لەگەڵ پەنجا ساڵ بەر لە ئێستا، وەکویەک نین. ئەمڕۆ سەردەمی مۆبایل و ئەنتەرنێت و سەتەڵایتە و بێگومان شیعری موبایل و فەیسبووکەشیعر دێنێتە بوون و هەروەها دەیەها وشەی نوێ دەچێتە نێو کایەی ئەدەب. زمانی شیعریش پێ بەپێی گەشەی زمان دەگۆڕێ و وشەی تازە لەگەڵ خۆیدا نمایش دەکات. ئەم

ڕەگەزە گرنگە لە شیعری کوردیدا ناتوانێ بەهەمان کەرەسەی ڕابردوو هەناسە بدات. بۆ چاوگێڕانێکی خێرا بە زمانی نووسینی کتێبە چاپکراوەکانی چوار پێنج دەیە بەر لە ئەمڕۆ لەگەڵ زمانی نووسینی کتێبە تازە چاپکراوەکانی دەزگاکان، دەبینین زمانی کوردی چ لەڕووی داڕشتن و چ لەڕووی ڕێنووس و چ لەڕووی وشە و موفرەداتی بەکارهاتووەوە جیاوازییەکی زۆریان هەیە.

جا ئەگەر زمان نەتوانێ ئەو ئاڵوگۆڕە پێویستە لە خۆیدا نیشان بدات، مانای وایە لە مردن نزیک دەبێتەوە. سێمیۆلۆژی کە جێگە و ڕێگەی زمانە لە کاروباری ڕۆژانەی ئینسانەکان لە کۆمەڵگە، وەک کارەکتەرێکی چالاک لەنێو کایەی زانستی زماندا، ڕۆڵی یەکلاکەرەوە لەنێو ژیانی ڕۆژانەی ئینسانەکاندا دەبینێ لە بەڕێزکردنی زمان و لەگەڵیشیدا زمانی شیعریی. زمانی شیعریی بەپێی سیستەمی سێمیۆلۆژی دەکەوێتە ژێر کارتێکردنی کایە زانستی و کۆمەڵایەتییەکان. ئەم کارتێکردنەش لەنێو کۆمەڵگە و ژیان بەبێ هاوسەنگی نایەتە بوون. کارتێکردنەکانیش تەریبن بەیەکتر. چەند کارتێکردنەکە زیاتر بێت، گەشە و ئاڵوگۆڕ لە زمان و زمانی شیعریش داخێراترو زیاتر دەبێت.

سلێمان قاسمیانی: بەڵام لیرەدا باسیهەڵاوردنی زمان لە وشەی کۆنەپەرستانە، دواکەوتوانە و نامرۆڤانە بۆ گشتی و دژ بە ژن بە تایبەتی بێتانە. تۆ لە بارەی وشەی وەکوو "پەککەوتوو"، "شەڵ"، "کوێر" بە مرۆڤی هەندیکاپ چی دەڵێی؟ ئەم وشانە نوقسانەکە دەخەنە شەر شانی مرۆڤە بە قاچەکە و پێی دەڵێن شەڵ و گێڵ و پەککەوتوو لە کاتێکدا کە لە وڵاتێکی وەکوو سوید، بە کەسی بێ قاچ ئیتر ناڵێین بێ قاچ بەلکوو، "کەسێک کە رێگەی هەڵسوورانی لێگیراوە"، واتە خەتایەکە لە سەر مرۆڤەکە لادەبا و دەیخاتە سەر کۆمەلگا کە "رێگەی هەلسوورانی بۆ دابین بکا".

- عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ): زمان سەرباری نواندنی ڕووی جوان و گەشەکەی، ڕووە دزێوەکەشی کەهەر خوڵقاوی دەستی مرۆڤە لە کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتییەکان خاوەن چالاکی تایبەت بە خۆیەتی. لێرەدا ڕێم بدە بەڕێک بچمە ناو باسەکەوە. گومانیشی تێدا نییە کە ناولێنانی مرۆڤ لە کۆمەڵگەکان پەیوەستە بە کلتووری کۆمەڵایەتی و ئاستی ژیاریی ئەو کۆمەڵگەیە. هەر کۆمەڵگەیەک هەندێ نەریت و ڕێسای تایبەت بە خۆی هەیە لە پەیوەست بە ناونان.

لە وردبوونەوە لەناو و پشگر و پاشگرەکانی ناو دەتوانین جێ و ڕێی

کلتووری باڵا دەست لەو کۆمەڵگەیە ببینین. ئەوەی جێی ڕامانی ئەم کورتە ڕوانینەیە ئاوەدانەوەیە لە کلتووری ناونانی کوردیی بە پاشگرو پێشگرەکانییەوە. دیارە ئاشکرایە ناونان بەخشینی ئایدێندتییە بە مرۆڤ، چوارچێوەیەکە مرۆڤ و ڕەفتارەکانی تێدا قەتیس دەبێ.

بەڵام لەپاڵ ئەم ئایدێندتییە هەندێ پاشگر و پێشگر دەنووسێنرێنە ناوەکانەوە کە کاریگەرییان هەیە لە شێواندنی ئەو ئایدێندتییە و تەنانەت ئەو کاریگەرییە ڕۆدەچێتە ناو ناخی مرۆڤەکان و دەبێتە هۆی دیاریکردنی ڕەفتار و ڕێڕەوی ژیانیان.

بەتایبەتیش پاشگرە نەگەتیڤەکان لەناونانی کوردیی کە لە سەرێکەوە دەبنە هۆی ڕووشاندنی شکۆی ئینسانیی کورد و لەلایەکی تریشەوە دەبنە هۆی پێبەخشینی جێگەیەکی نەشیاو و نا گونجاوی کۆمەڵایەتیی. ئەم دیاردەیەش کە کلتوورێکیی دێهاتی – ناشارستانیی کە ڕەگە مێژووییەکەی دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغی فیوداڵیی، لە پشتییەوە وەستاوە، جێگای ڕەخنە و ڕەتکردنەوەیە. پەنجەخستنە سەر ئەم دیاردەیە و نیشاندانی جۆرەکانی و هەژموونی کلتووریی دواکەوتوو لە بەهێزکردنی ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە پێویستی بە خوێندنەوەیەکی سۆسیۆ-پۆڵەتیکانە هەیە پێش ڕۆچوونە ناو باسەکەوە گەر سەرنجێکی خێرا بگرینە خودی ناو و ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە پرۆسەی ناونان پرۆسەیەکی وشەڕۆنان نییە، بەڵکو بەکارهێنانی هەر ئەو دراوانەیە کە کۆمەڵگەی ئینسانیی هێناویەتە بەرهەم. هەر کۆمەڵگە و هەر زمانێک تایبەتمەندیی خۆی هەیە.

بەشی ژنانیش ناو و ناتۆرە و سووکایەتی لەڕێی زمانەوە پشکی شێرە. ژنان نائینسانیترین سیفەتیان دەردرێتە پاڵ و بەهۆی دواکەوتوویی کۆمەڵگەوە تەواوی جنێوە کوردییەکان لەژندا بەرجەستە دەبێتەوە. دوو سمێڵ بابە دەمەقاڵێیەکیان دەبێت، دەبێ دایک و خوشکیان باجی ئەو دەمەقاڵێیە بدەن. ناوگەڵی ژنان سێنگی مەحەکی جنێو و سوکایەتییە. هەردوو ئەندامی زاوزێی ژیان و پیاوان (کێر و قوز) لەڕێی زمانەوە هەڵدەسن بە ئەرکەکانی سوکایەتیکردن.

ناونان بە پاشگری کەمئەندام و خاوەن پێداویستیی تایبەت وەک کەچەڵ، شەل، گێج، شەت، دوبەحەمیسە، فەردەزەهیر..تاد. ئەوەی ئەم پاشگرانە دەداتە پاڵ ئینسان کۆمەڵگەی زاڵمە. کەسانی خاوەن پێداویستی تایبەت مرۆڤن و دەبێ لەهەموو ئیمکانات و دەرفەتەکان بەهرەمەند بێت. نابێ ئەم سیفاتانە ببنە ڕێگر لەبەردەم تواناییەکانی ئینسانی هاندیکاپ. ئینسانی هاندیکاپ دەبێ لەگەڵ هەر

ئینسانێکی تر دەرفەتی هاوبەش و چوونیەکی هەبێت لە بوارەکانی کار و خوێندن و چالاکییە کۆمەڵایەتییەکان. هەر هەڵواردنێک لەو بوارەدا مەحکومە و شایانی ڕەتکردنەوەیە. یاسا و ڕێنماییەکان و مافە سەرەتایی و مەدەنییەکان دەبێ پشتیوانی ئەو ئینسانانە بن و باری سەرشانیان سووک بکەن، نەک مەینەتی هاندیکاپبوون بخەنە ئەستۆی تاکی کۆمەڵگەوە. مرۆڤی هاندیکاپ لە کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی شانسی بەهرەمەندبوونی نییە لە مافە ئینسانییەکانی خۆی.

با بەم نموونەیە کۆتایی بە وەڵامی ئەم پرسیارە بهێنم. ستێفن هاوکینگ گەورەزانای گەردوونناس کە هاندیکاپ و بوو و بە عەرەبانە پێچکەدارەکەیەوە خەریکی داهێنان بوو و کۆمەڵگەی ڕۆژئاوا هەموو دەرفەتێکی بۆ ڕەخساندبوو تا ئینێرژی و تواناییەکانی خۆی بخاتە گەڕ لە پێناو پەرەدان بە زانست و تەکنەلۆژیا. لەکاتێکدا گەر ئەو زانا بلیمەتە خەڵکی کوردستان بوایە ڕەنگە بێدەرفەتی وای لێبکردایە لە بەردەم مزگەوتێکدا خەریکی سواڵکردن بوایە.

سلێمان قاسمیانی: شیعری کوردی پڕە لە چواندنی خەسڵەتەکانی مرۆڤ بە حەیوان. کوند دەبێتە مەرگ و وێرانی، پشیلە دەبێتە سپڵە، ڕێوی ترسەنۆک، کەر بێ ئەقڵ، گورگ خوێنخۆر و دڕندە، گا دەبێتە حەل. ڕای تۆ لەم بارەوە چییە؟

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ): من وای دەبینم دانانی ئەم سیفەتانە بۆ ئەو گیانلەبەرانە دەکرێ لە دوو ڕووەوە تەماشای بکرێن. ڕوویەکی بریتییە لە ئەزموون. واتە ئەزموونی مرۆڤ وەک گیانلەبەرێکی باڵای خاوەن بیرکردنەوە و توانا. ڕووی دووەمیشی باڵادەستییە.
واتە باڵادەستی ئینسان بەسەر گیانلەبەران. جارێ ئەگەر لە ڕووی ئەزموونەوە لێی بڕوانین کە هەندێک لەو سیفاتانە ئاماژەی کلتوورین. پێکهاتەی ئەو ئاماژە کلتوورییەش لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر دەگۆڕدرێت. واتە سیحری ئەو ئاماژەیە بەپێی شوێن بەتاڵ دەبێتەوە. ئەگەر پشیلە سیمبۆلی بێوەفایی بێت، دەبوایە لە کۆمەڵگەی ڕۆژئاوایی بەهیچ شێوەیەک پشیلەیان ڕانەگرتایە. لە کاتێکدا بوونی پشیلە لە زۆربەی ماڵەکان نەک ئەو مانایە ڕەت دەکاتەوە، بەڵکو کار گەیشتۆتە ئەوەی کە وەک ئەندامێکی خانەوادەکە حیسابی بۆ بکەن. گیانلەبەرەکان ئەوانەی هێما و ئاماژەی تاک لایەنەی نەگەتیڤیان هەیە دەتوانین هەندێکیان ئاوا لە کلتووری ڕۆژهەڵات ببینین.

پشیلە: هێما و سیبۆلی بێوەفایی و سفڵەییە.

سەگ: هێما و سیمبۆڵی بەنرخ و بەبەها و ناپەسندە.
مەیموون: هێما و سیمبۆڵی ناشیرینیە.
بایەقووش: هێما و سیمبۆڵی مەرگ و وێرانییە.
بەراز: هێما و سیمبۆڵی هێزو توانایە.
ڕێوی: هێما و سیمبۆڵی فێڵبازیی و تەڵەکەیە.
گورگ: هێما و سیمبۆڵی خوێنخۆریی و دڕندەییە.
جاشک: هێما و سیمبۆڵی نۆکەری و کلکایەتیکردنی ستەمگەر و دەسەڵاتی چەوسێنەرە.
کەڵەشێر: هیما و سیمبۆڵی هێزی پەڕین و جووتبوونە.
مریشک: هێما و سیمبۆڵی بێدەسەڵاتیی و بێغیرەتییە.
کیسەڵ: هێما و سیمبۆڵی لەسەرخۆیی و هێواشییە.
کەروێشک و ئاسک و پڵنگ: هێما و سیمبۆڵی خێرایین.
لەگەڵ ئەمانەشدا هەندێ گیانلەبەری تر ئاماژەی هێما و سیمبۆڵییان جووت لایەنەی پۆزەتیڤ و نەگەتیڤن. لەوانە:
کەر هێما و سیمبۆڵی گورجەتی و گێلییە و هەروەها هێما و سیمبۆڵی بەهێزیو بەتواناییە
هەندێ گیانلەبەری تریش تەنها هێما و سیمبۆڵی پۆزەتیڤیان هەیە وەک:
شێر: هێما و سیمبۆڵی ئازایەتی و قارەمانەتییە.
هەڵۆ: هێمای هێڕشبردن و چوست و چالاکییە.
کۆتر: بەتایبەتی ڕەنگی سپی هێما و سیمبۆڵی ئاشتییە.
باز: هێما و سیمبۆڵی قەدەر و چارەنووسە.
مار: هێما و سیمبۆڵی زۆرزانی و لە غەفڵەت دەگەلەدان.

ئەگەر لە پانتایی زمانەوە بۆی شۆڕ بینەوە و بزانین چی ئەم سیفەتانەی هێناوەتە ناو ئەدەبی کوردییەوە، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ خوێندنەوەی ئاماژە کلتوورییەکان لەپێوەندی نێوان ئەزموون و باڵادەستیدا. چونکە ئەوە ئینسانە بەهۆی بیرکردنەوەوە توانیویەتی باڵانسە سروشتییەکان تێپەڕینێ و خۆی وەکو سەرداری گیانلەبەرانی تر پێناسە بکات و تەواوی گیانلەبەرانی تریش وەکو لەشکرێکی ژێردەستەی ئینسان دەربکەون.
بۆیە دابەشبوونەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی دابەشبوونی کلتووری و تێگەیشتنی جیاوازی بۆ ئەزموون و باڵادەستی ئینسان بەرهەم هێناوە. ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا کە شەقێکی کلتووری و ژیاریی گەورەیان لەنێواندایە بەدەوری خۆیان دەلالەتە زمانیشیان وەک گوزارشت لەو شەقە مەزنە خستەتە بەردەم ئەرکی جیاوازەوە. گەشەی ژیاریی ڕێگرە لە بەردەم توانەوەی زمان یان بەهیزیی زمان لەئاست وشە و دەستەواژە

فرە دواکەوتووەکانی کۆمەڵگە. شیعری کوردیی کە لەسەر زمانی کوردییەوە خۆی بینا دەکات، ناتوانی لەو چوارچێوە گۆشەکردنەی زمانی کوردی یاخی ببێت. دەت چ لە هەجوو یان کۆمیدیا یان ساتیرە گوزارشت لەو زمانە دەکات. یان باشتر بڵێم گوزارشت لەو دۆخەی زمان دەکات.

سلێمان قاسمیانی: پرسیارەکە ئەوەیە بە رێگە نەدەین ئاژەل، ئاژەڵ بێت و نەکریتە سیمبۆلی بی ئیختیار و دژ بە خەسلەتی راستەقینەی خۆیان. سەگ هەر سەگە و پەیوەندییەکی بە پیسی و ملکەچی مرۆڤخوازەوە نییە. کەر هەر کەرە کاریکی بە بێ ئەقڵیی و نەفامی مرۆڤەکانەوە نییە، کوندەبە بوو هەر کوندە و سەری لە مەرگ و نەمان و ویرانی دەرناچێ. دیارە کە ئەم هەما و سیمبۆلانە تایبەت بە کوردەواری نین و لە هەموو وڵاتانی دونیا هەیە و هەبووە بەڵام لە ولاتانی رۆژادا ئەم هەمایانە ئیتر بەوجۆرە نەماوە چون باسی لە سەرکراوە و بە هەیەوە گێڕاوە. تۆ لە سەر ئەوە ڕات چییە؟ ئایا کردن نایە؟!

عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ) : بێجگە لە کردن دەت و دەتوانرێ تەجاوزی ئەو سنوورانە بکرێت ، بەڵام ئەگەر ئەتمەسفیری سیاسیی و ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە نەگۆڕدرێ، واتە ئەگەر سیستەمی پەروەردە نەخرێتە سەر راستەڕێی خۆی و مرۆڤکان بە ڕێگای دروست پەروەردە نەکرێن، ئەم سیمبۆڵانە هەر دەمێنن. ئەم بناغەیە لەسەر مێژوویەک وەستاوە.عەقڵیەتی کۆمەڵگە وشیاری کۆمەڵایەتی باڵادەست لە کۆمەڵگەی کوردیی ئەوپەڕی نائینسانییە. ئینسان لە فۆرمی خۆیدا دەندەیەک تیایدا پاڵ کەوتووە و هەمیشە بە ئاگایە. پلە و ئاستی دەندەکەی ناخ پەیوەستە بە سیستەمی پەروەردەوە. باڵادەستی ئینسان بەسەر ئاژەڵان و سروشتدا و بەکارهێنانی تەواوی دراوەکانی کۆمەڵگە لە خزمەتی خۆی، رادەی ئیرەیی مرۆڤمان بۆ دەردەخات. تەکشکاندنی کەی ئەوئیرەییەی مرۆڤ و هەنگاونان بە بەشداریکردنی تەواوی زیندەوەرانی سەر ئەم هەسارەیە وەک شەریکە بەش و خاوەن ماف کارێکە لە دوورەمەودای خۆیدا دەتوانی لەو تەگەیشتنە نزیکمان بکاتەوە کە لە ئینسانی چاوچنۆک و خۆویستەوە ببین بە ئینسانی یونیڤەرساڵە.

سلێمان قاسمیانی: پۆستمۆدێرنیستەکان لە شیعردا باس لە پەڕاندنی سنوورەکانی زمان هەم لە فورم و هەم لە ئاهەنگدا دەکەن و شێواندنی زمان بە کارێکی پیشڕەوانە و نوێ ناو دەبەن. تۆ لەوبارەوە دەڵێی چی؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): یەکەم پرسیار ئەوەیە پۆستمۆدێرنیستەکان

کێن و چ کارەن؟ ئەوان لەکوێی بەرژەوەندییە چینایەتییەکان گیرساونەتەوە؟ زمان لای پۆستمۆدێرنیستەکانچ بایەخێکی هەیە؟ پرسیارەکانی زمان و فەلسەفەی زمان لای پۆستمۆدێرنیستەکاندا جێی بیرکردنەوە و قسەلەسەر کردن بووە. چونکە مۆدێرنەت وەکو فیکری خۆرئاوا ڕیشەکەی زۆر لەسەدەی نۆزدە و سەدەی بیستەم کۆنترە. بەڵام پرسیارکردن لە زمان لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوە و بە تایبەتیش لەسەر دەستی فردیناند دی سوسێرەوە هاتە نێو جوغزی زانستێکی تازەی وەک (زانستی زمانەوانی). سوسێر کە بەباوکی زانستی زمانەوانی دادەنرێ، هات زمانی لە قسەی ئاسایی جیا کردەوە. چونکە وەک دەزانین زمان بریتییە لە سیستەم و دەزگا و کۆمەڵە فۆرم و یاسا. قسەی ئاساییش دەربڕینە واقیعی ئەو سیستەمەیە لەقسەکردندا. بەو پێیەی زمان سیستەمێکی کۆمەڵایەتییە و ئەو مەتریاڵانەی ئیشی لەسەر دەکات مەتریاڵی کۆمەڵایەتین.

زمان خەسڵەتی یونیڤێرساڵی هەیە و هەمان ئەو ئەرکانە جێبەجێ دەکات کە لەسەریەتی جا لە هەر گۆشەیەکی سەر ئەم هەسارەیە بێت. بەڵام پاش و پێشی جێبەجێکردنەکە پەیوەندی هەیە بە شوێنکاتی زمانەوە. نوێبوونەوە لەزمان، نوێبوونەوەیە لە سیستەم و فۆرم و یاساکانی زمان. هەر تێکشکاندنێکیش لەو سیستەمە تێکشاندنی نۆرمە. پۆستمۆدێرنیستەکان ئەمەش لەسەر کایەی قەدەغەکراوەکان دەکەن. ئەوان دەست بەو شوێنانە دەبەن کە پێشتر کەمترین دەستی بۆ براوە. چوونە دەرەوەی باو و تەقلید لای ئەوان، نوێبوونەوەیە.

هەر بۆیەش دێن لە دەقی ئەدەبیدا سنوورەکانی زمان تێدەپەڕێنن. ئەگەر هونەری گۆرانی (ڕاپ) بە نموونە وەربگرین، دەبینین هەم لە ئاواز و هەم لە سیستەمی زماندا هیچ پەیوەستبوونێک تیایدا بە میراتی ڕابردووەوە بوونی نییە و ئەوەی دەبیستین و دەیبینین نوێیە. زمان و حیکایەتی ئەو هونەری ڕاپ زیاتر قسەی ئاسایین و پەیامەکەش زۆر بە سادەیی خۆی بەیان دەکات.
زمان لە دەقی ئەدەبیدا تەنانەت لە هونەریش تا ئەو جێگایە دەتوانێ پێشڕەو بێت کە بتوانێ مانایەکی کۆمەڵایەتی لەهەناوی خۆیدا هەڵبگرێ و لەهەمان کاتیشدا خزمەتێک بە ئینسانیەت بکات. لەم گۆشەنیگایەوە دەکرێ شتێک لە جوانی زمان، شتێک لە ئەرکە کۆمەڵایەتییەکەی زمان ببینین بەڵام ناشێ و ناکرێ تا ئاستی پیرۆزبوون، پیرۆزی بکەین. هەتا تەنانەت زمان لای ئەدیبانی کرێکاریی دەبێ وەک ئەو پەیوەستییە کۆمەڵایەتییە ببینێت کە ئینسانیەت دەیەوێت پێداویستییەکانی خۆی لە ڕێیەوە پێ دابین

بکات، نەک بیکاتە پێشمەرج بۆ هەڵسەنگاندنی دەق. با هەر ڕاپ بە نموونە بهێنمەوە .

تۆ تەماشا لەم هونەرە حیکایەتی هونەرمەند کە دەقەکەیە ئێجگار ڕوون و سادەیە و تەنانەت هەوڵیش ئەدا زمان لە کوخی ئەتمۆسفیری پیرۆزییەوە دەربکێشێتە دەرەوە و بیهێنێتە سەر شەقام و لا کۆڵانەکان.هونەری زمان لە ڕاپدا لە سادەییەوە هەڵدەقوڵێ و خاڵییە لەهەر ئاڵۆزییەک، خاڵییە لەهەر ئاوێتەبوونێک، خاڵییە لەهەر زیکزاک و پێچە بەدەروانەک. ئەم هونەرە ئەگەر پلە یان ڕادەی زمان تیایدا لەو ئاستەش نەبێ کە جێی پەسند بێ، ئەوا لەڕێگەی ماتریاڵەکانی تری شێوازەوە وەک خەیاڵ و دەربڕین و شتی تر، دەتوانێ ئینسان یان گوێگر بە خۆی پەیدا بکات. هونەری ڕاپ هونەری سادەویست و سادەگەراییە. زمانی هونەری ڕاپ لەوانلەوە لە وشەگەلێکی ناپەسەند.(گوو، گەواد، درە، و لە زمانی ئینگلیزیدا وشەکانی (F Words) سیخناخی کردووە. بەڵام لەدەرەوەی ئەو هونەرە بەتایبەتیش لە دەقی ئەدەبیدا یان دەقی شیعریدا زمان بەجۆرێکی تر نمایش دەکرێ و ئەرکێکی قورستری دەکەوێتە سەر شان.

زمان لە و ئەدەبەی کە پێی دەوترێ ئەدەبی سەردەمی نیولیبرالیزم یان پۆست مۆدێرنەت لەگەڵ خوێنەر خەریکی گەمەکانی خۆیەتی. ئاڵۆزبوونی زمان و تەکنیک و شاردنەوەی مانا لەژێر سێبەری فۆرم، بەتایبەتیش بونیادگەراکان ڕۆڵیان لەم بارەوە بینیوە و دەبینن. هەر ئەمەش وای کرد لە هەناوی ئەو مۆدێرنەتەدا ، جۆرەها ستایڵ و دەربڕینی زمانەوانی نوێخوازیتر بێتە ئاراوە. بەڵام نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێت کە شکاندنی تابۆکانی نوێخوازی وەک دەرەنجامی گەشەی مۆدێرنەتە، گەرچی وەک زەنگێکی مەترسیدار لەلایەن کۆنەخوازانەوە ئاماژەی بۆ دەکرا، بەڵام گەشەی خێرای کۆمەڵگە و ژیاریی ئینسانەکان زوو توانی سیحری ئەو ئاماژانە بەتاڵ بکاتەوە. دەبێ لێرە ئەو پرسیارە بکەین کە سادەیی و ئاڵۆزی زمان لە وەک لە عەقڵی ڕەخنەی ئەدەبی سەدەی حەڤدەهەم و هەژدەهەم و تەنانەت نۆزدەهەمیش جێگای ڕامان و وردبوونەوە بوون، ئایا هەر ئەو ڕامانە لە زمان لە عەقڵی ڕەخنەی بورژوازی و تەنانەت ڕەخنەی مارکسیستیش جێگای لێتوێژینەوەی ڕەخنەیی نییە؟ تا ئەو جێگەیەی کە زمان سێبەری بەسەر دەقی ئەدەبییەوە هەیە(لە کایەکانی هونەر کە زمان ناتوانێت ئەو ڕۆڵە بگێڕێت جگە لە هونەری گۆرانی) دەکرێ بە پێودانگە ڕەخنەییەکانی خۆمان، ئەو سێبەرەی زمان و هەژموونەکەی وەک گەشەی ئیجابی هونەر و ئەدەب ببینین و ئەم بینینەش ببێتە ستەیجی

خوێندنەوەی هەمەلایەنەی زمان لە دەقدا. جاک دریدا وای دەبێنێ کە شاعیر یانی نووسەری میتافۆریانەیە.

یانی لەدیدی دریداوە شاعیر داهێنەری هونەری ناڕاستەوخۆی زمانە. ئەی باشە چی لەو شیعرانە بکەین کە پڕاوپڕن بە هونەری (لێکچواندن) لەبری میتافۆر؟ تۆ بڵێی ئەم شیعرانە شیعر نەبن؟ هەرچۆن بێت ئامڕازی زمان لەدیدگای چینەکانەوە تێگەیشتن و بینینی جیاواز هەڵدەگرێ. مارکس بۆ نموونە وا دەبێنێ زمان (واقیعی دەستوبردی فیکرە.) یان دەڵێ (پشتکردن لە زمان بوونی نییە). بۆ ئەمەش کۆدە هەرە گرنگەکەی زمان ئاوێتە بوونە بە ناوەڕۆکی کۆمەڵایەتی دەقەکان، ڕێک پێچەوانەی ئەوانەی کە ئیدیعای پۆست مۆدێرنیستبوون دەکەن و زمان لە کۆدە هەرە گرنگەکەی دادەماڵن.

سلێمان قاسمیانی: تۆ خۆت بە شاعیرێکی کرێکاری پێناسە دەکەی. ئایا هونەر و ئەدەبێک کە کرێکاری نەبێ دەتوانێ شیاوی خوێندنەوە و حەز پێکردن بێت؟

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ): ئەدەب و هونەر زادەی بیروبۆچوونی نووسەران و هونەرمەندانن، واتە هونەرمەندان و نووسەران لەڕێگەی ئەدەب و هونەرەکەیانەوە گوزارشت لە جێوشوێنی چینایەتی خۆیان دەکەن لە ململانێی کۆمەڵایەتی نێوان بزووتنەوە کۆمەڵایەتی و چینە کۆمەڵایەتییەکان. ئەدەب و هونەر چینایەتین. نووسەران و هونەرمەندانیش بێگومان لایەنگر و پارێزەری بەرژەوەندییە چینایەتییەکانن. بە مانایەکی تر واتە ئەدەب و هونەر ناکەوێتە ئەودیو کێشە چینایەتییەکانەوە. خوێنەر یان گوێگر لەڕێگەی دەقە نووسراوەکانەوە یان هێما و ڕەنگ و نۆتە و جووڵە و سەما و نواندن و پەیڤاندنەوە دەتوانێ ئینتمای چینایەتی دەق و نووسەر یان هونەرمەند ببینێت. دیارە کە دەڵێم خوێنەر یان گوێگر مەبەستم خوێنەرێکی سادە نییە یان گوێگرێکی بێ سەلیقە و نەشارەزا نییە، بەڵکو مەبەستم لەو خوێنەرانەیە کە بە قووڵی دەچنە ناو دەق و لایەنە پەنهانەکانی دەق دەخوێننەوە، یان بە پشتیوانی شارەزایی و زانیاریی دەتوانن ئاماژەکانی هونەر و ڕەنگ و کۆدەکانی گەیشتن بە پەیامی کارە هونەرییەکە بدۆزنەوە.

وردتر بڵێم ئەوە ڕەخنەگری ئەدەبیی و هونەریی مارکسیستییەکە دەتوانێ پەی بە دیوە پەنهانەکەی دەق ببات و بیخوێنێتەوە. من ڕاستە خۆم بە شاعیر و نووسەرو ڕەخنەگری مارکسیستی دەزانم، بەڵام هەر بە بەرهەمە کرێکارییەکان دەم ئاو ناخواتەوە. ڕاستە من هەوڵ

دەدەم سەرجەم بەرهەمە کرێکاریی و ڕادیکاڵ و شۆڕشگێڕەکان بخوێنمەوە چ بەرهەمە کۆنەکان یان نوێکان، بەڵام هەر بەوەشەوە نەوەستاوم و دەست دەبەم بۆ گەلێ کتێب و بەرهەمی گەلێ نووسەری بورژوازی و دەیانخوێنمەوە. چونکە خوێندنەوەی بەرهەمی نووسەرانی بورژوازی زەمینەی ڕەخنە لەو ئەدەب و هونەرە باشتر دەڕەخسێنێ وجوانتر دەتوانی ئەو ئەدەب و هونەرە بناسی و هەوەی لەقبوونی بدەی. مارکس و ئەنگلس و تەنانەت لینینیش هەر بەرهەمی ئەدیبان و هونەرمەندانی کرێکاریان نەخوێندۆتەوە. ئەوان بەرهەمی سەردەمی خۆیان خوێندۆتەوە.

ئەمە بۆ من و تۆش ڕاستە. تا ئەو جێگەیەی کات یارمەتیدەرە و دەستمان پێی ڕادەگا لەسەرمانە ئەو بەرهەمانە ببنین و ببیستین و بخوێنینەوە جا چ پارێزەری بەرژەوەندی چینایەتی کرێکاران یان بورژوازی. من زۆر چێژ لە ڕۆمانەکانی عەبدولڕەحمان مونیف و جۆرج ئۆروێڵ و چەنگیز ئیتماتۆف و عەتای نەهایی و حەیدەر حەیدەر و یەشار کەمال و نیکۆس کازانتزاکیس وشیعرەکانی شێرکۆ بێکەس و هێمن موکریانی و نەزار قەبانی و مەحمود دەروێش و عەبدولوەهاب بەیاتی و بڵند حەیدەری و ئەدۆنیس و سوهراب و فروغی فروغزاد و ئەحمەدی شاملۆ و سوارە و و سەلام محەمەد و مەدهۆش و جەلیل کاکەوەیس و جەلالی مەلەکشا و بوزورگی عەلەوی و سادق هیدایەت و نیکۆلاس کاتەنەی و ڕۆبەرت فرۆست و جەمیل ڕەنجبەر و نووسینەکانی عەزیز نەسین و شانۆنامەکانی ئەدوارد ئەلبی وهارۆڵد پینتەر وەردەگرم، ئەمە جگە لە خوێندنەوەی کتێبە فیکریی و فەلسەفییەکان و ڕەخنەی هونەریی و ..تاد.
نادروستترین بیرکردنەوە ئەوەیە کەسێک پێی وابێت دەتوانێ مەعریفەی پێویست لەڕێگەی تەنها ئەدەب یان خوێندنەوەی چەند کتێبێکەوە بەدەست بهێنێت. جیهانی خوێندنەوە گەلێ فراوانە و چەند بخوێنینەوە هێشتا لەچاو ژمارەی چاپ و بڵاوکراوەکاندا وەک دڵۆپێکە لە دەریایەک. بە خۆ قەتیسکردن بە خوێندنەوەی تەنها ژانرێک یان کۆمەڵە دەقێک کە ئینتمای چینایەتییان بە کرێکاران هەیە ناتگەیەنێتە ئەو ئاستەی بتوانیت بەهرەمەند بیت لە مەعریفەی پێویست.

سلێمان قاسمیانی: مۆزارت و بتهۆڤن لە کوێی هونەری چینایەتی دادەنێی؟

عەبدوڵا سەلمان (مەشخەڵ): زۆرجار باس لەوە دەکرێ کە هەندێ لقی هونەر لەوانە وێنە و مۆسیقا و فۆتۆگراف سنوورێ چینایەتییەکان

تێدەپەڕێنن و دەکەونە دەرەوەی ئەوەی پێی دەوترێ ململانێی چینایەتی. من وای نابینم. بەبۆچوونی من سەرجەم لقەکانی هونەر ئەگەرچی ڕاستەوخۆ لەجەنگی دەستەویەخەشدا نەبن لە ململانێی چینەکانی کۆمەڵگە، ئەوا ناڕاستەوخۆ جێگەیەک لە جیهانبینی ئینسانی بۆ خۆی داگیر دەکەن. سەمفۆنیستە مەزنەکانی جیهان وەک مۆزارت، بتهۆڤن، چایکۆفسکی، باخ، ئێدوارد جێرمان، بە زمانی مۆسیقا ڕوحی ئینسانەکانیان دواندووە. ئەوان وزەری تری وەکو ئەوان ویستویانە وەڵامگۆی ماندوێتی ڕوحی ئینسان بن. واتە هونەرەکەیان لە پێناو ئینساندا بووە.

خۆ مەعلوومە هونەری چینایەتی پێداگری جیددی دەکات لەسەر ئینتمای ئینسانیی. بەڵێ من دەتوانم ئەو سەمفۆنیستانە لەڕیزی خەباتکارانی دونیای چینایەتیدا ببینم. ئەوە دروستە کە ڕەنگە هیچ کام لەمانە لەگەڵ ستەمی بەرژوازی ڕووبەڕوو نەبووبێتنەوە، بەڵام هونەرەکەیان واجیهەیەکی خەباتکارانەیە لەژیان. مەنامەر یان نەوای نەی کە گوێ بیستیان دەبیت، ئەوان جگە لە دواندنی ڕۆح، پەیامەکی سیاسیشیان لە هەناودا هەڵگرتووە. دەڵێن، مۆسیقا خواردنی مێشکە، بەو پێیەش ئەم خواردنە بۆ هەموو ئینسانەکان وەکو یەکە چ کرێکار بێت یان بورژوازی.

لێرەدا ئەوەی زیاتر جێی سەرنجە مەغزای سیاسییە و ئینسانە ماندووەکانی کۆمەڵگە چێژ لەو مۆسیقایە دەبینن کە ئارامبەخش و ڕوح هێمنکەرەوە بێت و لەهەمان کاتیشدا باسی ئەو بکات. ئەگەرچی شاکارەکانی مۆزارت، بتهۆڤن، چایکۆفسکی، باخ، ئێدوارد جێرمان لە هۆڵە گەورە و جوانەکانی پایتەختەکان نمایش دەکرێن و چانسی ئەوەیان نابنە ببنە خۆراکی مێشکی کرێکاران و خەڵکی هەژار، بەڵام نزیکایەتییەکی زۆریان هەیە لەگەڵ ئەو ئینسانانە. هەرچەندە ئەمڕۆ تەکنەلۆژیا ئەو دیوارە ئەستوورەی بێبەشبوونی خەڵکی کرێکار و هەژاری ڕووخاندووە و خەڵک و هەموو تاکێک بێ گرفت بە پەنجە پیانانێک بە مۆبایلە زیرەکەکەی دەتوانێ گوێبیستی ئەو شاکارانە بێ. بەیەلەو گۆشە نیگایەوە کە باسم کرد من بە هیچ دوو دڵییەک دەتوانم بڵێم ئەو شاکارانە جێگایەکی گرنگ و پڕ بایەخ لە دونیای چینایەتیدا دەگرن.

سلێمان قاسمیانی: ناسیونالیستەکان هەڵپەرکە بە یەکێک لە شوناسە نەتەوەییەکان دادەنێن. هەڵپەرکە چەندە بە کرێکاریی دەزانی؟

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ): ئێمە دەبێ هەڵپەڕکە وەک چالاکییەکی

کۆمەڵایەتی ئینسانەکان چاو لێبکەین. کە بە هۆیەوە هەوڵدەدەن ئەگەر بۆ ساتێکی کورتیش بێت سەرگەرمی جۆرە چالاکییەک بن کە ببێتە هۆی ئاسوودەیی، ببێتە هۆی خەم ڕەوێنیان، ببێتە هۆی سەرمەستییان لەئاست خەم و ئازارو تەنگوچەڵەمەکانی ژیان. لەوانەشە مەسجێکی کۆمەڵایەتی بێت کە خۆی لە هەڵگری کۆمەڵێ ئاماژەدا ببینێتەوە.مرۆڤ بەدرێژایی مێژوو هەڵپەڕیوە.ئەوەی کە دەبێتە هۆی سیما ناسینەوەی هەڵپەڕکێکان، بریتین لە جۆری هەڵپەڕکێکە.

نەیتیڤەکانی باکووری ئەمریکا زیاتر لە دە هەزار ساڵە لەسەر ئەم خاکی ئەمریکای باکوورە دەژێن کە بۆ گوزارشت کردن لە ترس و خەم و نیگەرانی و ئومێدەکانیان هەڵپەڕیون. وەک چۆن گۆرانی وتن هونەری گوزارشتکردن بووە، هەڵپەڕکێ و وێنەی سەر دیواری ئەشکەوتەکانیش بەهەمان شێوە هۆکاری گوزارشتکردن بوونە لە خولیا و خەونی مرۆڤەکان. هەڵپەڕکێ وەک بەو شێوەیەی من دەیبینم تا ئەوکاتەی وەک ڕیتواڵ یان نەریتێک خۆ دەنوێنێ و دەست و پەنجەی لەگەڵ نەرم دەکرێت، دەتوانرێتا یبەتمەندییەکەی بناسرێتەوە و ئامانجەکەیڕوون بکرێتەوە.

واتە دەکرێت بە ڕیتواڵ بڵێین هونەر. چونکە ڕیتواڵ زیاتر ئینتمای گروپی و ئەتنیکی هەیە و توانیویەتی تایبەتمەندی هونەر وەک دیاردە لەخۆیدا ڕەنگ بداتەوە. تەنانەت مەغزا سیاسییەکەشی بەندە بە ئامانجێکی دیاریکراو کە ئینسانەکان هەیانە. بۆیە پێش ئەوەی کۆمەڵگەی چینایەتی بێتە بوون، واتە هەر لە قۆناغی کۆمۆنەی سەرەتاییدا بوونی هەڵپەڕکێ وەک ڕیتواڵ هەبووە. لەلایەکی تریشەوە پێموایە هەڵپەڕکێ هەر لە دۆخی ڕیتواڵی نامێنێتەوە و پانتاییەک لە کلتووری کۆمەڵایەتی داگیر دەکات، ئەوکات بە دڵنیاییەوە ناکەوێتە دەرەوەی کێشەی چینایەتییەوە. چونکە هونەری ناچینایەتی لە کۆمەڵگەی چینایەتی بوونی نییە. هونەری هەڵپەڕکێ بەپێی قۆناغ و سەردەم ئاڵوگۆڕی بەسەرداهاتووە و دێت.

لەمڕۆی دونیای سەرمایەداری هونەری هەڵپەڕکێ بەشێوازی نمایشی خۆی گوزارشت لە ئینتمای چینایەتی خۆی دەکات. وەک چۆن ناکرێ لەسەردەمی عەولەمەدا بووک بە وڵاخ بگوازرێتەوە، ئاواش ناکرێ گەڕیان و سێ پێیی و فەتاح پاشایی و چەپی و سمکۆڵان و شێخانی و ..تاد، کە دەرهاویشتەی قۆناغی دەرەبەگایەتین و تا ئەمڕۆش درێژەیان بە تەمەنی خۆیان داوە،وەڵامدەرەوەی خواست و ئارەزووی ئینسانی ئەمرۆی کورد بن. بۆیە ناکرێ شوناسی کوردبوون بە شوناسی هەڵپەڕکێوە ببەسترێتەوە. بەواتایەکی تر هەڵپەڕکێ شوناسی کورد نییە و کورد

دەبێ بەپێی گۆشەی مێژوویی خۆی، خۆی لەگەڵ شێوازە نوێکانی سەرگەرمکردنی بگونجێنێ. من وەک وتم هەڵپەڕکێ وەک چالاکییەکی کۆمەڵایەتی دەبینم و هەڵپەڕکەرانی کوردیش دەبێ لەگەڵ گۆڕانگاریی و ئاڵوگۆڕەکاندا خۆیان بگونجێنن.

سلێمان قاسمیانی: لە کوردەواریدا کاتێک کە باس لە هەڵپەڕکێ دەکرێ، تەنیا هەڵپەڕکێی بە کۆمەڵی ترادیشنال مەبەستە. دانسی دیسکو، و دەیان جۆر دانسی تاک و ئازاد وەکوو دانس و هەڵپەڕکێی "کوردی" ناژمێردرێن. ڕای تۆ چییە؟ ئایا دانسێک کە گەنجانی کورد بیگێڕن و پێی هەڵپەڕن تەنیا بە هۆی ئەوەی "دەستگرتنی بە کۆمەڵ نەبێ"، ناکرێ کوردیش بێت؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): دانس گەرچی مۆرکی ڕۆژئاوای پێوەیە، بەڵام هیچ ڕێگرییەک نییە لەوەی کە ئەو دانسە دەتوانێ زۆر بە خۆراییش خۆی بخزێنێتە ناو کلتوور و کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتییەکان. چونکە دانس هەر لە دیسکەکان قەتیس نامێنێ و ئەمڕۆ لەڕێگەی تەلەفیزیۆن و سینەما و سەتەڵایت و مۆبایلی زیرەکەوە مێوانی یەک بە یەکی ئینسانەکانە جا لە هەر گۆشەیەکی دونیا بێت.
ئەمجۆرە دانسە دەکرێ کوردیش بێت. وەکچۆن کوردبوون بە جلی کوردییەوە نییە. هەڵپەڕکێی ترادیسیۆنیش مەرج نییە هەڵپەڕکێی سوننەتی بێت و شوناسی نەتەوە بێت. هونەری هەڵپەڕکێیش وەک چالاکییەکی کۆمەڵایەتی ئینسان ناکەوێتە دەرەوەی ئاڵوگۆڕەکانی ژیان و کۆمەڵگەوە. ئەمڕۆ لە هەموو کات و سەردەمێک زیاتر کۆمەڵگەی کوردی لێکخشاندن و ئاشنایەتی زیاتری بە کلتووری خۆرئاواوە هەیە. بۆیە سەیر نییە گۆڕانکاری لە چەندین چالاکی کلتووری خۆیدا بکات وەک هەڵپەڕکێ و پرسە و زەماوەند و ئارایشتێکی نوێیان پێ ببەخشێ. ئیتر دانسی نێو ئاهەنگەکان کە لە هۆڵەکانی ئاهەنگگێڕاندا دایان بینین بە ئەندازەی هەڵپەڕکێی بە کۆمەڵ کۆمەڵایەتی بەتەوە و خەڵک خپیان پێ سەرگەرم دەکەن ئیتر ناوی کوردی لێبنێین یان نا.

سلێمان قاسمیانی: زۆرێک لە شیعرەکانی تۆ وەکوو سروود وتراونەوە. ئایا بە لای تۆوە فەرقێک هەیە لە بەینی شیعر بە گشتی و شیعری سروود بە تایبەتی؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): بە دڵنیاییەوە جیاوازییەک هەیە لە نێوان شیعر و سروود. ڕاستە هەردووکیان لەژێر یەک ژانری ئەدەبیی پۆلین دەکرێن کە شیعرە، بەڵام فەرقی نێوانیان دەکرێ لە چەند خاڵدا ببینین.

یەک: سروود کەمتر پشت بە فەنتازیا دەبەستێ تا شیعر. خەیاڵ ڕەگەزێکی بنچینەیی شیعرە و بگرە لەگەڵ زماندا کۆڵەکەی شیعرن.
دوو: زمانی سروود سادە و ڕاستەوخۆیە، لەکاتێکدا زمانی شیعر دوور لەو ڕاستەوخۆییە و بەهۆی ئیشکردنی بە کۆمەڵێ نامەئلوفەوە توانیویەتی جیهانی تایبەت بەخۆی دابمەزرێنێ.
سێ: پەیامێک کە لە سروودا هەیە بە ڕوونی خراوەتەڕوو و بیسەر بە ئاسانی دەتوانێ لەیەکەم بیستنیدا ناوەڕۆکە کۆمەڵایەتییەکەی وەرگرێ. بەپێچەوانەوە لە شیعردا ئەو ناوەرۆکە کۆمەڵایەتییە بە ژمارەیەک ڕەگەز دەورە دراوە و کەمتر پشت بەو ڕوونییە دەبەسترێ.
چوار: کێش و سەروا یان ڕیتم یەکێکی گرنگ دەگێڕێ لە بونیادی سروود لەکاتێکدا لەشیعردا کێش و سەروا دەکەوێتە دوای ڕەگەزەکانی تر.
ئەمەش دیارە یارمەتیدەرە تا لەگەڵ مۆسیقادا ئاوێتەی یەکتر بن و ئاواز بێننە دەر.
لەگەڵ ئەمەشدا گەلێ سروود وتراون کە ئەو مەرجانەی سەرەوەیان تێدا نییە.

سلێمان قاسمیانی: سروودی کرێکاری و پێشرەو لە کوردیدا زۆر هەیە. بەڵام سروود زیاتر لە خانەی شیعار و خرۆشاندنی هەستی حیماسی دایە. لە مەیدانی گۆرانیدا بەڵام، گۆرانی پێشرەو و کرێکاری وەکوو گۆرانییەکانی "جۆ هیل"، "پیت سیگر"، "جان لێنۆن"، "باب دیلان" بە زمانی کوردی زۆرکەم و لاوازە. ڕای تۆ چییە لەم بارەوە؟

عەبدوڵا سەڵمان (مشخەڵ): ئەوە زۆر ڕاستە کە بزووتنەوە سیاسییەکانی کوردستان توانیویانە کاریگەری زۆر بەسەر بزووتنەوە ئەدەبیی و ڕۆشنبیریی کوردییەوە دابنێن. بەیاننامەی ڕوانگە (١٩٧٠)، توانی مۆرکی سیاسیی خۆی بە بزووتنەوەی ئەدەبی لە باشووری کوردستان بەتایبەتی قۆناغی دوای (گۆران)ەوە دابنێت. بەمەش تەواوی ڕێڕەوی ئەدەبیی بزووتنەوەکە بگۆڕێت و هاوتەریب و هاوسۆز لەگەڵ بزووتنەوە سیاسییەکەی کوردستان ڕێ بکات. ئەمەش دۆخێکی هێنایە ئاراوە کە ئەدەب ڕوونتر لەجاران وابەستەیی خۆی بە سیاسەتی کوردیی بەتایبەتی لە باشووری کوردستان نیشان بدات.
لە شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس و عەبدوڵا پەشێو و سامی شۆڕش و جەلالی میرزا کەریم و جەمیل ڕەنجبەر و ئەنوەر قادر و لەتیف هەڵمەتەوە تا دەگات بە ڕۆمان و چیرۆکەکانی حوسێن عارف و کاکە مەم بۆتانی و عەبدوڵا سەراج و محەممەد موکری و جلیل کاکەوەیس و مستەفا ساڵح کەریم و تا دەگات بە دەقە شانۆییەکان و نمایشە هونەرییەکانی وەک بەهاری دزراو و مەرەزە و گوڵاڵە و گەردەلوول و تا دەگات بە

هونەری شێوەکاری و مۆسیقا بە تەواوەتی لەژێر هەژموونی ئەو بزووتنەوەیەدا بوون. لەم گۆشەنیگایەوە دەتوانین بڵێن کە هۆکارەکانی بوونی سروودی شۆڕشگێڕانە و نەبوونی یان کەمی گۆرانی سیاسیی لەنێو بزووتنەوەی ئەدەبی کوردیدا پەیوەستە بەم خاڵانەی خوارەوە.

یەک: دۆخی سیاسیی کورد دۆخێک بوو کە هەمیشە لە هەوڵی بەرزکردنەوەی ورە و هەستی کوردایەتی یان نەتەوایەتی خەڵکدا بووە. شانبەشانی ئەم ئەدەبە بزووتنەوەیەکی ئەدەبی تر هەبووە و هەیە کە لەسەر بنەمای چینایەتی ڕوانینی خۆی بۆ ئەدەب و ژیانو ئینسان و کۆمەڵگە نیشانداوە. ئەم ئەدەبە چینایەتییە سەر بە بەرەی سۆشیالیزمی ستالینی بووە و ئەویش بەهەمان شێوەی ئەدەبی ناسیونالیستی کورد هەوڵی داوە، ورە و ئاستی هەستی چینایەتی و شۆڕشگێڕانەی خەڵکی ستەمدیدە بەرێتە سەر.
دوو: لە چەند دەیەی ڕابردوو گەلێ سروودی شۆڕشگێڕانەی خوڵقاندووە بوونەتە وەردی سەرزاری کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێش. لەوانە سروودەکانی حوسێن بەفرینی شاعیر و سروودەکانی موسڵح شێخولئیسلامی (ڕێبوار)ی شاعیرو جەلال شکە (بزار)ی شاعیر و عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) و ئەحمەد بازگر و سلێمان قاسمیانی و ..تاد. بەڵام هەلومەرجی سیاسیی کوردستان هێمن و بێ هەیەجان نەبووە بۆیەش نەیتوانیوە گۆرانی بەرهەم بهێنێت. گۆرانی سیاسیی یان چینایەتی بەرهەمی دۆخێکی تایبەتە کە کۆمەڵگە لە ئینفیعاڵاتدا ناژێت.
سێ: دوای ئەوەش عەقڵییەتی تێگەیشتن لە گۆرانی لای کورد زیاتر لێکدانەوەیەکی تر هەڵدەگرێت ئەویش شادی و خۆشی و جۆش و خرۆش و هەڵپەڕکێیە نەک باسکردن لە کێشەیەکی سیاسیی. بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە گۆرانی سیاسیمان نییە کە لە پەنجەکانی دەست تێپەڕ ناکەن.
هەر بۆیە ئەو هونەرە واتە هونەری گۆرانی سیاسیی چینایەتی من ناڵێم نامۆیە بە کۆمەڵگەی کوردی، بەڵکو لە ئاستێکی زۆر لە خوارە.
من حەز دەکەم لێرە توزێک واوەتر بچم و ئەگەر بە کورتیش بێت ئاماژەیەکی خێرا بە هونەری گۆرانی سیاسیی کوردیی بکەم. سەرەتا لە لاوک و حەیرانەوە دەست پێدەکەم کە بەبروای من دەبنە دوو بەشەوە. بەشێکیان تایبەتن بە عەشق و بەشەکەی تریان تایبەتە بە سیاسەت. بەڵام سیاسەتێک کە خزمەتی چینی فیودالیزمو خان و سەردار و بەگ و ئاغاکان دەکات لەوانە حەسەن حەیران و حەسەن ڕەسوول سیساوە و کاوەس ئاغا.
لەناو شین و سەردولکەکانی پرسەکان هەمیشە جۆرە مەرکێکی سیاسیی

بوونی هەیە و ئینجا گۆرانی سیاسیی کە گەلێ گۆرانیبێژ هەوڵیان داوە لەو مەیدانە خۆیان تاقی بکەنەوە و تاڕادەیەکیش سەرکەوتوو بوون لەوانەحەسەن دڵسۆز و حەمەجەزا و ڕەشۆل و نەجمەی گولامی و ناسری ڕەزازی و دیار قەرەداغی و خالید ڕەشید و کالێ ئاتەشی و بەگری لەگزی و فوئاد ئەحمەد و ، تا دەگات بە هونەری ڕاپ کە تازەترینیان کاریگەری هونەرمەند(گەواد مەعاشەکەت جوانە) توانی لە کورت ماوەدا لەڕێی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە ببێتە ئاشنای زۆرزۆر کەس.

س□□مان قاسمیانی: تۆ نووسەرێکی بە دەربەستی کرێکاریی بەڵام هاوکات هەڵسووڕاوێکی سیاسیشی. ڕەوەندێکی بەهێزلە کۆمەڵگەی هونەر و ئەدەب دا بەتوندی هێرش دەکەنەسەر سیاسی بوونی نووسەر و باس لە جیاوازی هونەرو سیاسەت دەکەن. ئایا سیاسی بوونی هونەرمەند و شاعیر نا بێتە هۆی لاوازکردنی کواڵێتی بەرھەمی هونەریی و ئەدەبیی؟

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ): سەرەتا بە نەخێرێکی گەورە وەڵامی ئەو پرسیارە دەدەمەوە. ئینجا دەپرسم ئەو ڕەوەندە بەهێزە کێن و چ کارەن وا بە توندی هێرش دەکەنە سەر سیاسیبوونی نووسەر و باس لە جیاوازی هونەر و سیاسەت دەکەن؟ نووسەر کێیە و لەکوێی ڕوودا□□کان و کارەساتە کۆمەڵایەتییەکانی نێو کۆمەڵگە وەستاوە. ئەوە کێیە دەیهەوێ نووسەر لە کۆمەڵگە دەرکێشێ و جیای بکاتەوە لە مرۆڤەکان؟ بەپێغەمبەرکردنی نووسەر نەریتێکی عەقڵی ڕەخنەی بورژوازییە و دەرئەنجامەکەشی هێنانە دەرەوەی نوخبەیە.

بورژوازی بە حوکمی ئەوەی خاوەنی هۆیەکانی بەرھەمهێنانە و قازانج پەرستییەکەی بەجۆرێکە پەنا دەباتە بەر هەوڵێک لەپێناو پاراستنی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانی. هەربۆیەش ئەم چینە کۆنەپەرستە سوپایەک لە قەڵەمبەدەستانی بەکڕێ گرتووە تا ئایدیۆلۆژی بورژوازی تەبلیغ بکات و پەرە پ□ب□دات. یەکێ لەو هەوڵە ژەهراوییانەی کە بورژوازی بە بەرنامەوە کاری لەسەر دەکات بریتییە لە دوورخستنەوەی سیاسەت و کایەی سیاسەت لە خەڵک. ئەم قەڵەمبەدەستانەی بورژوازی بۆ ئەوەی مەرامەکانی بورژوازی جێبەجێ بکەن دێن ژەهری نووسینەکانیان بە کۆمەڵێ سەفسەتەوە دیارە لەژێر ناوی دیموکراتی و مافی مرۆڤ و مافی مەدەنییەکان و دەستوور و یاسا وە دەرژ□ن□ن. ئەم ڕەوتە فیکرییە بورژوازییە دەکرێ لە هەموو سەردەم و کاتێکدا بوونیان هەبێ و لەژێر ناوی جیاجیادا کار بکەن.

لە کوردستانیش نمایندەی ئەم ڕەوتە لیبڕاڵە لە دوو دەیەی

ڕابردوودا هەمان ئەو بەیت و باڵۆرەیە دووبارە دەکەنەوە. با لێرەدا هەر بە زمانێکی سادە بیڵێمەوە. بێگومان جیاوازی هەیە لەنێوان هونەر و سیاسەت. ئەم جیاوازییە چەند گەورە بێت یان بچووک هیچ لەو تێکەڵەی و لەکهەڵپێکرانەی نێوانیان ناگۆڕێ. ئای وە وەی هونەرمەندی چینی دەڵێ "ئەگەر هونەرەکەم هیچ پەیوەندییەکی بە ژان و ئازاری خەڵکەوە نەبێت، ئیتر هونەر بەکەڵکی چی دێت؟" یان وەک ڕۆبەرت ڕۆسنبێرگ دەڵێ "ئامانجی هونەر ئازادکردنی خەڵکە. لەبەر ئەوە هونەر بۆ من زانستی ئازادییە."هونەر دەبێ هونەری خەڵک بێت و بە ئامانجی بەرەوپێشچوونی ئینسانییەت بێت. ئەم سیاسیبوونە یان وابەستەبوونەی هونەر و خەڵک نابێت ببێتە هۆی دابەزینی ئاستی کوالێتی کاری هونەریی یان دەقی ئەدەبیی. چونکە گەر ئەمە ڕوو بدات، ئەوا باڵانسی پەیوەندی و باڵانسی نێوان فۆرم و ناوەڕۆک دەشێوێت و کارە هونەرییەکە یان دەقە ئەدەبییەکە دووچاری فەشەلی هونەریی دەبێتەوە. بۆ ئەوەی نەهێڵین ئەم داڕووخانە هونەرییە لە ساختمانی داهێناندا ڕوو بدات، دەبێ ئەو تێگەیشتنە دروستەمان لەسەر پەیوەندی نێوان فۆرم و ناوەڕۆک هەبێت. ئەم تێگەیشتنە پەیوەندی بەوە نییە چەند سیاسین یان نا، بەڵکو لەسەر بنەمای مەعریفەی نووسەر وەستاوە دەرهەق بە دەق و داهێنان.

من ئەتوانم چەندین نموونەت لە پانتایی ئەدەبی جیهانیی بهێنمەوە کە نووسەرەکانیان سیاسین و بەرهەمەکانیشیان شایانی خوێندنەوەن لەوانە: جۆرج ئۆروێل و پابلۆ نیرۆدا و لۆرکا و عەبدولڕەحمان مونیف و نازم حیکمەت و مەکسیم گۆرکی و سابت ڕەحمان و ئەمیل زۆلا و تاکیجی کۆبایاشی و فابتزارەق و عەبدولڕەحمان مونیف و جاک لەندەن و حەیدەر حەیدەر و ..تاد.
بۆیە تۆمەتی لاوازبوونی دەقی ئەدەبی بەهۆی سیاسیبوونییەوە ڕەوا نییە و شایانی ڕەتکردنەوەیە. تا ئەو جێگەیەی ئەدەب لەناو کۆمەڵگەوە هەناسە دەدات و بە ژیانەوە شەتەک دراوە و وەک پەیوەست بەشداری ململانەی کۆمەڵایەتی دەکات، سیاسییە. ئەم سیاسیبوونەی نووسەریش نەک خەوش نییە، بەڵکو ڕوکنێکی کۆمەڵایەتی بوونی دەقە و ڕۆڵ دەگێڕێت لە چێژبەخشین بە خوێنەر. نووسەر نابێ سیاسیبوونی خۆی بشارێتەوە و سڵ لەوە بکاتەوە پێی بوتری نووسەری سیاسیی. نووسەری ڕادیکاڵ و شۆڕشگێڕو سۆشیالیست دەبێ بەڕاشکاوی لە میانی دەقەکانیانەوە ئەو سیاسیبوونە نیشان بدەن و بەئەوەی بهێڵن کاریگەری نەگەتیف لەسەر دەقەکە بەجێ بهێڵێ.

سلێمان قاسمیانی: تۆ بەجگە لە شیعر لە زۆر مەیدانی ئەدەبی تریشدا

بەرھەمت ھەیە و زۆر کتێبت بڵاو کردۆتەوە. دەکرێ کورتەیەک لە سەر کتێبەکانت بۆ خوێنەرانی ھانا بدوێی؟

عەبدوڵا س□□□مان (مەشخەڵ): سەرەتا پێمخۆشە کە بەم پرسیارە دەمگێڕیتەوە بۆ ببلۆگرافیای بەرھەمەکانم کە لەشێوەی کتیب و نامیلکە بڵاو بوونەتەوە. مێژووی بڵاوکردنەوەی کتێبەکانم نزیک بە سێ دەیەیە و بە دوو قۆناغی جیاوازی بڵاوکردنەوەی کتێب تێپەڕیووم.

قۆناغی یەکەم: لە پێش ڕاپەڕینەوە، واتە لە ١٩٨٩ دەست پێدەکاتو تا ٢٠٠٥ درێژ دەبێتەوە. یەکەمین نامیلکەی شیعریم بە ناوی (چرای شۆڕش) کە لە بڵاوکراوەکانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بوو لە ساڵی ١٩٨٨ بڵاو کردەوە. ئەم نامیلکەیە بە دەستنووس نووسرایەوە و بە تیراژێکی زۆر کەم تەنها لەنێو بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی بڵاو بۆوە. دواتر ھەر لە بڵاوکراوەکانی گ□قاری (رابو□ر) و (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) نامیلکەی (دیوارەکان دەڕوخێنین) م بڵاو کردەوە. ئەم نامیلکەیەش ھەر بە دەستنووس بڵاو کرایەوە و بەتیراژی زۆر کەم. شایانی باسە ئەم نامیلکەیە بەشێک لە شیعرەکانی برتۆڵد برێخت بوو و لە زمانی عەرەبییەوە وەرم گێڕابوو و بە ناوی خواستراوی (دلاوەر حوسێن) ەوە بڵاوم کردەوە.

دوای ڕاپەڕین بۆ یەکەمجار نامیلکەیەکی شیعریم بڵاوکردەوە کە تایپ کرابوو بە ناوی (چاوم لێیە) و لە ساڵی ١٩٩٢ ھاتە بڵاوکردنەوە. ھەر ھەمان ساڵ نامیلکەیەکی ترم بڵاوکردەوە بە ناوی (چەند گۆرانییەک لە جەنگەڵستانی ژیانەوە) ئەمیش ھەر تایپ کرابوو. پاشان نامیلکەیەکی سیاسیم بڵاو کردەوە بە ناوی (سەبارەت بە قانوونی جەمعیاتی حکومەتی ھەرێم) و لە ساڵی ١٩٩٣ بە تایپ بڵاو کرایەوە و ئینجا نامیلکەیەکی ترم بەناوی (با ئاوڕێک بۆ دواوە تەکانێک بێت بۆ پێشەوە) سەبارەت بە مێژووی بزووتنەوەی کڕێکاری عێراق لەژێر ناوی (مارف عوسمان) نووسیم و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق بۆی بڵاو کردمەوە. ھەر لەو سەروبەندەش نامیلکەیەکی بچکۆلانەی ترم کە بریتی بوو لە نامەیەک بۆ سەرنووسەری ڕۆژنامەی کرێکاری ئەمڕۆ (کارگر امروز) لە ساڵی ١٩٩٣ لەلایەن ڕێکخراوی ڕەوتی کۆمۆنیستەوە بڵاو کرایەوە. واتە لەساڵی ١٩٨٨ وە تا ساڵی ٢٠٠٥ حەوت نامیلکەی ئەدەبیی و سیاسیم بڵاو کردۆتەوە.

قۆناغی دووەم: لە ٢٠٠٥ ەوە دەست پێدەکات تا ئەمڕۆ. بەڵێ لەو دوانزە ساڵە دوانزە کتێبم بڵاو کردۆتەوە کە دەتوانم بەم جۆرە پۆلینیان بکەم.

یەکەم: ئەو کتێبانەن کە خۆم نووسیومن بریتین لە:
یەک: شیعر (سێ کتێب)
دوو: شانۆنامە (یەک کتێب)
سێ: ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی (یەک کتێب)
دوو: ئەو کتێبانەن کە وەرم گێڕاون. بەتایبەتی لە زمانی ئینگلیزییەوە. ئەمانەش چوار جۆرن.
یەک: چیرۆکی منداڵان (دوو کتێب)
دوو: شیعری ئینگلیزیی (دوو کتێب)
سێ: شانۆی بیانی (دوو کتێب)
چوار: چاوپێکەوتن و دیدار (یەک کتێب)
ئەم کتێبانەش هەر هەموویان لەلایەن یەکێتیی نووسەران و دەزگا و بەڕێوەبەرایەتییە هونەری و ئەدەبییەکانی کوردستان چاپ و بڵاو کراونەتەوە جگە لە کۆشیعری (پشکۆکانی نێو ئاگردانی یاخیبوون) نەبێ کە لەسەر ئەرکی خۆم چاپ کراو بڵاو کرایەوە.

سەرباری ئەمانەش هەر بۆ زانیاری خوێنەرانی گۆڤاری (هانا)ی ئازیز حەز دەکەم ئاماژە بەوەش بکەم کە ژمارەیەک کتێبی ترم ئامادەن بۆ چاپ و سەرو دوو دانەم لە چاپ کردوون بە ئەرشیفی خۆم. بەو هیوایەی ڕۆژێک بێت ڕووناکی ببینن و بکەونە دەست خوێنەران. کتێبەکانیش ئەمانەن:

ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی

- کتێبی (خوێندنەوە و نیگایەک لە دەق) ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی
- جەمیل ڕەنجبەر ئەو شاعیرەی ڕۆژێ بە تێکۆشان نەژیا، ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبیی. (ئەمەیان لە کوردستانیش لەسەر ئەرکی بەڕێز کاک ئەحە شوان چاپ و بڵاوکرایەوە.)
- پرسیارەکان بەدوای وەڵامدا دەگەڕێن، دیدار و چاوپێکەوتن
- ڕوانینێک لە شانۆی کەنەدیی، لێکۆڵینەوەی هونەریی
- چەند باسێکی هەمەڕەنگ، وتار و نووسین
- مانیفێستی ئەدەبی کرێکاریی، ڕەخنەو لێکۆڵینەوە
- ڕازە درکێنراوەکان، وتار

چیرۆک و بیرەوەری

- لەژێر دووکەڵێکی ڕەشدا، بیرەوەری ڕۆژی هەولێر
- دواجار دەبم بە نیرڤانا، چیرۆک

- هەستە شاراوەکان، نامە

وەرگێڕان

- پانزە چرکە شانۆنامە،وەرگێڕان
- دوو شانۆنامەی ماریا ئیرینا فۆرنێس،وەرگێڕان
- پاسارییەک گشت سبەینان دەجریوێنێ سڵاو، چیرۆک بۆ منداڵان، وەرگێڕان
- پشوو لەبناری گۆکاندا، چیرۆک، وەرگێڕان
- خانمەکەی نێو ئەم شیعرە، شیعر،وەرگێڕان
- لە پەنای خەون و سەبەری وشە، کۆمەڵێ بابەت، وەرگێران

شیعر

- بارانی وشە سوورەکان،شیعر
- سروودە کرێکارییەکان، سروود
- تریشقەی وشە و لەزمەی تووڕەیی، شیعر
- چەند تێکستێکی سەر تاشەبەردەکانی وەرکا، شیعر
- ڕۆیشتن لەژێر سێبەری جوانی ژناندا، شیعر
- دیوانی مەشخەڵ لەبەردەم شەبەنگی وشە نیگا دەبەم لە جوانی، کۆی بەرهەمە شیعرییەکانم ١٩٨٣ – ٢٠١٧ دوو بەرگ

دیارە وەک وتم ئەم بیست و دوو نامیلکە و کتێبانەی ئەمساڵ ٢٠١٧ ئامادەن بۆ بڵاوکردنەوە بەو ئومێدەی ڕۆژێک دەزگای چاپ و پەخشەکانی کوردستان ئاورێک لەم بەرهەمانەم بدەنەوە. لەسەرووی هەموو ئەمانەشەوە ئیستا زۆر سەرقاڵی کتێبی ئەنسۆلۆژیای شیعری کرێکاریی کوردستانم و بەو ئومێدەی ئەمساڵ بتوانم تەواوی بکەم و بڵاو ببێتەوە.

هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو پەرلەمان ؟ … عەلی مەحمود

محەمەد

بەڕێز نێچیرڤان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان دەبێتە سەرۆکێك، کە دەسەڵاتی زۆر زیاترە لە سەرۆکەکانی فینلەندا، نەمسا، پورتوگال، زۆرینەی وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات کە بە هەڵبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پۆستەکە، تەنانەت لە سەرۆکی باشوری ئەفریقا کە بە سستەمی سەرۆکایەتی ناسراوە، تیایدا سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت، لە پەرلەمان مافی گۆڕینی هەیە کەی خواستی بێت، وەك چۆن یاکوب زۆمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسیەکەی لادا، کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بە سەرکەوتن کرد، تیایدا توانی ” 69,69% و 65,90% ” دەنگەکان بهێنێتەوە.

ئەو ترسەی هەمان بوو لە سستەمە پەرلەمانییەکەی برادەران، کە بە نەڕەو دروشمەوە نەك بە عەقڵەوە بانگەشەیان بۆی دەکرد، تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد، هەڵبژاردنی سەرۆك بوو لەناو پەرلەمان، کە نە پیوەندی بە چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە هەبوو کە ئیدعایان بۆی دەکرد، تەنها پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هۆڵی پەرلەماندا موزایەدە بکەن و لە بەرامبەریدا شتێك وەربگرن، ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر موزایەدە بکەن، ساناترین رێگا دەنگی پەرلەمانتارانە ، ئەم قسەیەم سێ ساڵ لەمەوپێش وتووە .

زۆربەی وڵاتانی دیموکراسی جیهان سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە، ئەمانیش کە دابەش دەبن بەسەر 4 جۆر ، لەوانە 43 وڵات راستەوخۆ سەرۆك لە لایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێرن و دەسەڵاتی تەواوی بە رکابەریان هەیەو هاوزەمان سەرۆکایەتی حکومەتیش دەکەن، وە 22 وڵات سەرۆکی بەهێزیان هەیە کە خەڵك هەڵیان دەبژێرێت بە بوونی سەرۆك وەزیرانی لاواز لە وڵات کە سەرۆك کۆمار دیاریان دەکات، هاوکات 29 وڵات سستەمی سیاسیان نیمچە سەرۆکایەتییە(سەرۆکەکی بەهێزی هەڵبژێردراو و سەرۆك وەزیرانی لاواز) کە پەرلەمان هەڵی دەبژێردرێت بە کەمتر لە دەسەڵاتی سەرۆك، بەمەش ژمارەی ئەو وڵاتانەی سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە لە جیهان دەگاتە 96 وڵات لە کۆی 193 وڵاتی جیهان ، کە نزیك 49,7%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن .

هەر لەم پەیوەندەدا 8 وڵات راستەوخۆ لەناو پەرلەمان سەرۆکی بەهێزی وڵات هەڵدەبژێرن بە بێ بوونی سەرۆك وەزیران (نموونە

باشوری ئەفریقیا), بەمەش ژمارەی وڵاتە سەرۆکایەتییەکان لە جیهاندا بەرز دەبێتەوە بۆ 103 وڵات.

هاوکات لە جیهان 45 وڵات کۆماری پەرلەمانی هەیە(زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا لەم چەشنەن) , لێرەدا سەرۆکی وڵات بە دووجۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, کە ئەمانەش بە هەردوولایان کەمتر لە 25%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن , هەروەها 29 وڵاتی پاشایەتی دەستوری پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە(ئەوروپا و یابان و وڵاتانی کۆمەنوێلس), وە 8 وڵاتی پاشایەتی پەرلەمانی بە بوونی پادشای بەهێزەوە کە ئەمانەش ناتوانرێت بە سستەمی پەرلەمانی و وڵاتانی دیموکراسی بناسرێن(زیاتر وڵاتانی مەلەکی عەرەبین), هاوکات دیکتاتۆریش نین, بەمەش لە کۆی گشتی 169 وڵاتی دیمکراسی لە سستەمەکانی سەرۆکایەتی و پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە, نزیك بە 61 %یان سەرۆکیەتییەو 39%ەشی پەرلەمانییە بە کۆماری و پاشایەتی یەوە , گروپی یەکەم زیاتر لە ئەمەریکای لاتین و وڵاتانی سۆڤیەتی جاران و ئەفریقیاو ئەمەریکای باکور و وڵاتانی دەریای کاریبین ...... ,
وەلی گروپی دووەم زیاتر لە ئەوروپا و وڵاتانی نیمچە کیشوەری هیندی و وڵاتانی دەوروبەری و ئەسیوبیاو سۆماڵ و عێراق و لیبیایە...زۆربەیان ئەو وڵاتانەن دیموکراسیەت زیاتر چەسپیوەو یاساکانی هەڵبژاردن پێشکەوتنی زۆریان بەخۆوە بینیوە لە پێناو دادپەروەری زیاتر لە نوێنەرایەتی, دیارە لەم وڵاتانەش بە تایبەت ئەو وڵاتانەی دیموکراسیەت تیایاندا نەچەسپوە ناڕەزایەتی بەرامبەر بە سیستەمی سیاسی هەیە , نموونە ئێستا ناڕەزایەتی لە نیپاڵ هەیە داواکارن سەرۆك لەناو خەڵك هەڵبژێردرێت , لە عێراقیش نارەزایەتی هەیە بە هەمان ئاراستە , لام مسۆگەرە لە کوردستانیش ئەم داواکاریە لە داهاتوو دێتە پێشەوە , بە تایبەت دوای جێکەوتنی هەڵبژاردنی ناو پەرلەمان بەو هەموو دەسەڵاتەوە.

بەهۆی ئەوەی سستەمە سەرۆکایەتییەکانی وڵاتانی دواکەوتووی چەشنی کوردستان بەشێکی زۆریان بەرەو دکتاتۆریەت چوونە, نموونە وڵاتانی ئاسیای ناوەڕاست و ئەفریقیا ...., بۆیە بە گرنتی مانەوەی دیموکراسی لە کوردستان , سستەمی پەرلەمانی زۆر گونجاوە, بە بروای من لەناو ئەویشدا هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵکەوە بە دەسەڵاتی تەشریفاتیەوە نەك لەناو پەرلەمان, کە تەنها لە بەرژەوەندی پارتە رامیاریەکانە و بگرە دەکرێتە هۆکارێك بۆ چەسپاندنی گواستنەوەی دەسەڵاتی بنەماڵەیی لە نەوەی پێشوەوە بۆ ئێستا.

هەرچەندە مەرج نییە هەموو كات دیموكراسیەت و دەنگی خەڵك لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت, لە سایەی دیموكراسی راستەوخۆی سویسرادا تا ساڵی 1972 پیاوانی وڵات نەیان هێشت ژنان بەشداری دەنگدان بكەن, بە دەنگدان هیتلەر هاتە سەر حوكم, نموونە زۆرە, وەلێ ئەم نموونانە وا ناكەن ساردمان كەنەوە لە داكۆكی لە بەكارهێنانی دەنگی خەڵكی لە هەڵبژاردنەكاندا, وەلەو كۆی جیهاندا بە تایبەت رۆژئاوا دیموكراسی نوێنەرایەتی كەوتۆتە ژێر پرسیارەوە, دوای هەڵبژاردن ئیتر حیزبی براوە وەك ئێستای كوردستان منەتی بە دەنگدەران نامێنێت, بۆیە وردە وردە باوەڕ بە دیموكراسی راستەوخۆ لە جیهان زیاد دەكات, هەرچەندە لە سویسرای پیشەنگی دیموكراسی راستەوخۆ كەم رودەدات دەستپێشخەرییە رادیكاڵەكان دەنگی پێویست بە دەست بهێنن, ئێستا دەستپێشخەرییەك هەیە بۆ ئەوەی ستافی حكومەتیش بە دەنگدان بێت واتا خەڵك هەڵیان بژێرێت وەلێ بە مەرجەوە , كەچی لە كوردستان بنەماڵەكان لە بەرژەوەندی خۆیان مافی دەنگدان لە خەڵك دەسەننەوە بە سات و سەوداو مامەڵەی ناو پەرلەمان, چونكە ئەگەر گەمەی ناو پەرلەمان نەبێت ئەوا حیزبی دۆڕاو لە ئەنجامی هەڵبژاردنەكە دەست بەتاڵ بۆی دەرە چێت.

سەرۆك ناو خەڵك هەڵبژێردرێت, ئەگەر دەسەڵاتی تەشریفی بێت ئەوا لە تایبەتمەندی پەرلەمانی بوونی سیستەم ناگۆڕێت, هەڵبژاردن لەناو خەڵك گرنگە لەبەر

1- هەموو تاكێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بكات بۆ خۆ كاندید كردن بۆ ئەو پۆستە, مافی هەمووان بۆ وەرگرتنی پۆستەكە پارێزراوە,.

2- هەموو تاكێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بكات بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك .

3- سیستەم هەمە ڕەنگتر دەبێت , مەرج نییە ئەو لایەنەی حكومەت پێك دەهێنێت سەرۆكی هەرێمیش بیاتەوە, لە جیاتی بژاردەیەك دوو بژاردە لەبەردەم گەلدا دەبێت بۆ حیزبی حوكمڕان, دیارە لە ئێستادا لە جیاتی بنەماڵەیەك دەبێتە دوو بنەماڵە.

4- زۆرجار لە هەڵبژاردنی سەرۆكدا, سەركەوتن لە دەرەوەی موئەسەسەی سیاسی باو رودەدات, بەمەش گۆڕانكاری گرنگ دێنێتە پێشەوە., بەڵام هەڵبژاردنی سەرۆك لە ناو پەرلەمان بە قازانجی پارتە رامیاریەكانە بە تایبەت گەورەكان , بەوەی دەتوانن كاندیدی خۆیان دیاریبكەن بۆ پۆستەكە كە پێشتر مامەڵەیان كردووە, بەمەش پۆستەكە لە نێوان خۆیان پاوان دەكەن , هاوكات لە كاتی هەڵبژاردنی سەرۆك مامەڵە بە ژمارەی كورسییەكانیانەوە دەكەن بە هەڵبژاردنی سەرۆك لە پشتیوانی

کاندیدەك , بەمەش ئیمتیازاتی زیاتر بە دەست دەهێنن لە بەرامبەر دەنگدانیان بە کاندەك, لەوەدا ئازادی و دیموکراسیەت لە بەرژەوەندی حیزب بە تایبەتیش حیزبی گەورە دەکرێتە قوربانی , وە ئەگەر دەنگدان نهێنی بێت دەنگ فرۆشتنی پەرلەمانتاران, کورسی فرۆشتن و کورسی کڕین دەبێتە دیاردە, ئاشکراش بێت ئازادیان لە دەسێنرێتەوە, ئەگەر سەرچێی و یاخیبونەك هەبێت..

هاوکات بە بارودۆخی کوردستان بەهۆی زاڵە بوونی پاوانخوازی حیزبی و دەسەڵاتی بنەماڵەیی و سیاسەتی بەرچاو تەنگی حیزبایەتی, دەکرێت کۆمەڵێك پێوانە بە سەرۆك دیاریبکرێت بە کۆمکردنەوەی دەسەڵاتەکانییەوە, لەوانە :

1- سەرۆك لە پارتەکەی دەست لە کار بکێشێتەوە.

2- سەرۆك بارەگای سەرەکی کارەکەی لە پایتەخت دەبێت و تەنها لە کۆشکی سەرۆکایەتی کە لە پایتەختە پێشوازی لە میوانەکانی دەکات.

3- سەرۆك ئەجندای کارەکانی رون بێت و سەرەکی تەواوی گەل بێت و بەشێك لە کاتەکانی بە دیداری خەڵك دیاریبکات .

4- نابێت دوو کەسی نزیکی یەکتر هاوکات دوو پۆستی سیادی وەربگرن.

5 – نابێت کەسە نزیکەکانی سەرۆك کاری بازرگانی و خێرخوازی بکەن و پرۆژە لە حکومەت وەربگرن و کەناڵی راگەیاندنیان هەبێت.

6 – سەرۆك سەروەت و سامانی خۆی و کەسە نزیکەکانی ئاشکرا دەکات و بڵاوی دەکاتەوە بە ئاگادار بوونی هاوولاتیان, چاودێری وردی خەرجی و بەخششەکانی دەکرێت.

7 – لە هیچ بارودۆخێك نابێت لە دوو خول زیاتر بەهیچ بەهانەیەك پۆستەکەی بە درێژ بکرێتەوە, یان خۆی کاندید بکاتەوە لە قۆناغەکانی دواتری ژیانیدا بە هەمان پۆست.

8 – نابێت هیچ ئیمتازێك زیاتر لە موچەو ئیمتیازاتەکانی سەرۆکایەتی هەبێت.

ئەوەی دەگوزەرێت لە هەڵبژاردنی سەرەکی هەرێم لەناو پەرلەمان, پاشەکشەی ژیانی سیاسیە لە کوردستان بە روکەشیەکەشی دەردەخات , هاوپەیمانی بەرژوازی دەسەڵاتدار , لەو کەمە ئازادیەش پەشیمان دەبنەوە بەهۆی فشاری خەڵکەوە سەپێنراوە, حیزبی بەرژوازی نەتەوەیی بوونە بە حیزبی ئەلیگارشی , سستەمی سیاسی لە بری دیموکراسی بێتە بلۆتۆقراتی, هەموو فەزاکانیان داگیر کردووە, سیاسەت, ئابووری, رۆشنبیری و راگەیاندن… هەمووشی لە خزمەت پاراستنی دەسەڵاتی بنەماڵەکانە ..دیموکراسی راستەوخۆ باشترینە , لە تا دەگەین بەو رۆژە , بە رێگا گرتن لە مامەڵەی بنەماڵەکان و درێژکردنەوەی تەمەنی دەسەڵاتیان , بە خولقاندنی هەلی زیاتر بە هەمووان, بە

گەڕاندنەوەی کەرامەت و ئیرادە بۆ تاك, یەکێك لە دەرگا بچوکەکان سستەمی پەرلەمانییە بۆ هەڵبژاردنی سەرەك لەناو خەڵکەوە بۆ کەمترین دەسەڵاتەوە..

…قەلەم زمانی خودایە … د. عەلی شەریعەتی و. مقداد شاسواری

قەڵەم رۆحی منە. رۆحی ئێمەیە. سوێند دەخۆم بە قەڵەمەکەم، بەو خوێنە رەشەی لە گەروویەوە دەڕژێتە سەر کاغەز، بە تنۆك تنۆك ئەو خوێنەی لە نووکی زمانیەوە دەتکێ، بەو ناڵەو نووزەی، بەو شین و زارییە پڕ لە ژان و ئازارەی لە هەناوییەوە دەردەچێ… سوێند بۆ کەوا رۆحی پیرۆزی قەڵەمەکەم نەفرۆشم، گۆشت و خوێنی نەخۆم، دەستەمۆی دەستی زۆردارانی نەکەم، نەیدەم بە زێڕ و ماڵی دنیا، نەیخەمە نێو پەنجەکانی دووڕوویی و ریاکاری و مەراییکاری. پەنجەکانم دەبڕمەوە و واز لە قەڵەمەکەم ناهێنم. چاوەکانم کوێر دەکەم، گوێچکەکانم کەڕ دەکەم، قاچەکانم دەشکێنم، قامکەکانم گرێ گرێ ورد وخاش دەکەم، سینگم هەڵدەدڕم و دڵم دەکوژم، تەنانەت زمانم دەبڕم و لێوەکانم دەدوورمەوە… بەڵام قەڵەمەکەم نافرۆشمە بێگانە.
سوێند بە گیانی قەڵەمەکەم گیانی بە قوربان دەکەم… سوێند بە خوێنە رەشەکەی قەڵەمەکەم لەنێو خوێنی خۆمدا دەگەوزێم لە پێناوی پاراستنی دا، فەرمانی لێ وەردەگرم، بۆ هەرکوێی بمبات، بۆ هەرکوێم پەلکێش بکات ملکەچی دەبم.
قەڵەم رۆحی منە، پێسپێردراوی “رۆحی پیرۆز”ی منە. ئەسپاردەی مریەمی پاکی منە. خاچی پیرۆزی منە. بەڵێن و سۆزی پێدەدەم نەبمە دیل و کۆیلەی پاشای رۆم. خۆم رادەستی هەرێز و نامەردان ناکەم. با بەژن و باڵای بەرز و راستەقینەو خۆڕاگری قەڵەمەکەم لە زەویدا بچەقێنن و بیکەن بە خاچ و پێیەوە لەخاچم دەن، با بەچوار مێخم بکێشن بۆ ئەوەی قەڵەمم کە مایەو سەرچاوەی پتەوی و هێز و وزەی ژیانم بووە، ببێتە خاچی مەرگم، ببێتە شایەت و گەواهیدەری پەیامەکەم، ببێتە شایەتی شەهیدبوونم تاوەکو خودا بزانێ قەڵەمەکمم نەکردۆتە پلیکانەی ناوبانگدەرکردن و پێی هەڵزنابم و، خەڵکیش بزانێ قەڵەمەکمم نەکردووە بە سفرەو گۆشتی تاڵی رۆحی خۆمم لە سەری

نەخواردووە… هەرکەسێك و، هەر هێز و خێوێك ڕۆحێکی هەیە. ڕۆحی من، ڕۆحی هێز و خێوی من قەڵەمە. قەڵەم زمانی خودایە. قەڵەم پێسپێردراوی "ئادەمە"، ڕاسپاردەی عەشق و خۆشەویستییە. هەرکەس ڕۆحێکی هەیەو قەڵەم ڕۆحی منەو قەڵەم ڕۆحی ئێمەیە.

***

دۆخی ژیانم، چۆنێتی پەروەردە کردنم و بیروباوەڕم و بەتایبەتی ورەو هەڵسوکەوتم هەر لە منداڵییەوە منیان پیر کرد و هەروەك جارێکی تریش لە وتارێکدا نووسیومە، بەردەوام وەکو برا گچکەی باوکم و براگەورەی هاوزێدەکانم دەرکەوتووم. هەرگیز تامی خۆشی وشادی هەڵبەز و دابەزو جووڵەو بزۆویەکانی قۆناغی منداڵێتیشم نەچەشت. لەهەموو پۆلەکانی قۆناغی خوێندنیشمدا لە کەسێکی بەساڵاچوو دەچووم و لەم دوا پۆلیشدا، بێجگە لە دووانیان، لە هەموویان بچووکتر بووم و لەهەموویان ریشسپیتر وردە وردە تێڕوانینی منداڵە هاوزێ و هاوتەمەنەکانم کە منیان لەخۆیان جیادەکردەوە و منیان لەخۆیان نەدەزانی و ریزپەڕیان دەکردم وایان لێکردم بەخۆشم باوەڕ بەوە بێنم کەوا من منداڵێکی ریش سپیم. ئەم دۆخە درێژەی کێشاو، دوورە پەرێزی و تەریکبوون و تەنهایی و چوونە نێو داڵغەو خەیاڵان و خەمباری، دزەی کردە نێو مۆخی ئێسقانەکانم و چیدی لێی دەرنەچوو. دەرەنجامی ئەو پێگەیەشم ئەوەی لێ کەوتەوە هەرکەسێك پرسیارێکی جدی هەبوایە رووی لەمن دەکرد. شادی و گەشت و سەیران و دیاری و خۆشیەکانی ژیانیان هی خۆیان و هی خۆیەکانیان بوو کەچی هەرکاتێ بیانویستبا دەردی دڵیان هەڵڕێژن و حەزیان بە گلەیی و نك و ناڵە دەکرد لە دەستی "ڕۆژگار" و "خودا" و "ئایین" و" سیاسەت" و "خەڵك"، یان حەزیان لە قسەو باسی ئەم دنیاو ئەو دنیا بوایە بەدوای مندا دەگەڕان و، منیش باوەڕم بەخۆم کردبوو کە لە بنەڕەتدا من بۆ ئەوە هەم تا پرسیارم لێ بکرێ و من وەڵامی هەموو پرسیارەکان بدەمەوە و، ئەرکی ئەوەیان خستبووە سەر شانم کەوا ئاریشەو گرفتی هەمووان چارەسەر بکەم، وەڵامی هەموو پرسیارەکان بدەمەوە، هەر ئیشکال و تانەو رەخنەو عەیب و بیانووی بن شێ و بێ پایەو، هەر ناڕەزابوون و ئیرادێکیان لەمەڕ زەمین و زەمان و زانست و فەلسەفەو دین و ئەدەب و خەڵك وسیاسەت هەبوایە، دەبوایە وەڵامیان بدەمەوە.

" نازانم" و "پەیوەندی بەمنەوە نیە" و " شتێکی وام بە مێشکدا نەهاتووە" یان لێ قبوڵ نەدەکردم و دەبوایە وەڵامم بۆ هەموو پرسیارەکانیان هەبێ. ببوومە بریکار و پارێزەری سەرجەم پێغەمبەرەکان و تەنانەت "خوایە تۆبە" دەبوایە کارە نابەجێیەکانی خوداشیان بۆ راست بکەمەوە و ڕێکخستن و یەکسانییان لە جیهاندا،

لەکاتێکا من خۆم لەنێو ئاگری ستەمکاریدا دەقرچام “بۆ بسەلمێنم!! من لە زەینی خۆمدا نیشتەجێی ئاسمان و هەسارەکانی دیکە بووم و لە دنیایەکی تردا دەژیام کەچی ئەوان لەسەر گۆی ئەم زەمینەدا هەر پرسیاریان بەرەوڕووم هەڵدەڕشت و منیش هەر دەبوایە وڵامیان بدەمەوە. هەر من دەبوایە چارەسەرەکان بدۆزمەوە. هەموو دژوارییەکان، مەترسیەکان و پلانەکان و کێشمەکێش و رووداوە دڵتەزێن و سەرەردەری لەگەڵ خەڵك و حکومەت و پۆلیس و تەنانەت نووسینی تێزە فکری و شەن و کەوکردنە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان لە ئەستۆی من بوو، هەر پێشهاتێکی نەخوازراویش، دەکەوتە ئەستۆی من و هەر تفت و تاڵیەك و ڕەنج و زەحمەتێکیش هەبوایە لە ملی من بوو. منیش وەك هەمیشەی ژیانم وامدەزانی لێرەش دەبێ ئەوان پرسیار بکەن و من وڵام بدەمەوە. شان و پیلی ئەوان ئاسوودە بێ لە هەموو بەرپرسیارێتیەك و ئەستۆی من داڕووشێ لەژێر قورسایی دۆزینەوەی چارەسەریەکان و سۆز و بەڵێنەکاندا. لێکاولێك دەیانپرسی “دەبێ چی بکەین” ؟ منیش کە تێیدا دەمام دەچووم کتێبەکانی “دەبێ چی بکەین”ی لینین و چێنێفسکی و داستایوفسکیم دەخوێندەوە و دەمبینی نا، ئەو وڵامانە هیچ پەیوەندیەکیان بەم پرسیارانەوە نیە . ئەوان، هەمووان لەمنیان دەپرسی”دەبێ چی بکەین” ؟ منیش دەبوایە وڵامێکم هەبێ بۆ ئەو پرسیارەو دەمبینی جیاوازی من و ئەوان لەوەدایە کەوا “ئەوان هەر دەمبینن لێم دەپرسن دەبێ چی بکەین؟ منیش هەرکاتێك ئەوان دەبینم لەخۆم ناپرسم دەبێ چی بکەین؟!!

- د. عەلی شەریعەتی ساڵی 1934 لە پارێزگای خوراسان لەدایك بووە.
- ساڵی 1978 لە ئەوروپا کۆچی دوایی کردووە.

سەرچاوە: سایتی ئەلیکترۆنی Ettelaat

نامەکانی ئیشق … 16 … سەردار

جاف

هەموو بەیانییەك

41 – گزنگی بەیانیت ڕۆشن و بە تریفە، ئەم بەیانییە ئاوازێکت بۆ دەچڕم هێشتان ڕێتم و ژێیەکانی هیچ ئامێرێ نەیژەنیوە، گۆرانیەکت بۆ یەژم نۆتەکانی لە خەڵوەتی کارێزچێڕەوە سەرچاوەی گرتبێ، تێکستەکەی لە میحراب و کڕنوشی ئەوینەوە هەڵقوڵا بێ.
بشێ پرسیارگەلێ هزرتان ماندوو و خامۆش و مت و دەستەمۆ بکا، نا نەشمیلەکەم غایەڵەی نامۆیی تووڕ بدە، شەنگەبێریی تۆ لە فەزای باڵابوونی پاکی و جوانی و ژیرمەندییەوە تخوبەکانی سەراپا بەزاندووە، لە پرخەی خەوی مورادیما دەتبینمەوە و شکۆفەی هۆشمەندییەکانت ڕاموسانم دەبێ، ساڵانێکە خەونم بۆتە نۆتە خەو و نها خەونم لە تەك ژنێکە باڵای بە بارتەقای ئەستێرە و هزری کانیاوی ڕوونی ژنبوون و هەڵگری ژان و ئازاری ژنانی نیشتیمانمە، ژنێکی لە کەنار دەریاوە بۆ قوڵایی ئەو شەپۆلانە دەڕوانی کە سەوڵە بە هێزەکانیش بە ئاستەم قورتاربوونی ژن دەخەمڵێنن، لەوێ ڕا خەم شەقاوەکانی هەنگاوم بۆ جوانی ناخت میلۆدی خۆی دەژەنێ, ئەم ئاواز و نەغمەیە تەنها تۆی ژن لێی تێ دەگەی، گێزەیەکە سەر ڕێژ لە گەڵا و گوڵی باخچەی ئەوین، ئیدی ئێمەیش شەمولەیەکی دامەنی میهرەبانی و جوانی تێین ....14 / 4

42 – بەیانیت شیرین وەك ئەو ڕۆژانەی دەتدوانم، ئەم بەیانییە سینەم لە تەك تەوژمی هەناسەم نامێن، دوا ترپەی دڵی غوربەتیم بە شەبەیخونی نێو شەنگ و بیر و پەیڤەکانت دەئاڵێنم و دەبنە شەبەنگێك شەبەقی شەوقی دڵم شەق دەکا، دەمێکە هەستەکانم بە دووت ڕا دەکەن وێڵێن عەوداڵ و سەر لێشێواون و لە سۆراغتن و ناتگرن و ناتبیننەوە، وا نووزەی چراتێڕم لە کزی دەدا و لێت دەنێڕم و هێدی هێدی لێك دەنرێن، تۆ هەر نەهاتی و هەر نایەی سوعبەتەکانی دەسلەمڵانێی پێش زویر بوون نێژەنکەینەوە، وا ملیۆنان کەرەت لە غەریبی تێدا دەتلێمەوە و مەیلەکانت نوستوون و نامدوێنن، پێم بڵێ ئەمە کام ئیشق و ئەوینەوە خەڵاتانی ئازارەکانی بووین و ڕێی خۆی ناگرێتەوە، تۆ وەرە و بنۆڕە سپێدانم چ ئازارێکی بەستەڵەك قۆرخی کردووم و کڕست و ماتەم و ڕەشپۆشیم لێ دادەگرێ، ئۆ تۆ لە ئازار من تێ ناگەی یا سزادانت بە باڵای هەتیویی بۆ تێیم بە بەرا دەدووری........ ژن کە لە گوڵ جوانتر و ناسکیر بوو گەرەکە بەزەییەکانی لە سێزداری ببینێتەوە ناسکتر ڕێی گەیشتنی یەکبوونمان ڕۆشن بکاتەوە، خۆ من بۆ

تۆ و بێ بزە و خەندەکانت لە مرۆڤ بوونم کاڵ دەبمەوە… 16 / 4
43 – بەیانیت بە دیداری نیگاکان جوان دەبێتەوە، بەیانییەك لە ڕەنگی سبەینانی دی نەچێ، بەیانیەك چاوەکانم بۆ دیقەتی قامەتت قومریانە خۆی دەنوێنێ، بەیانییەك بە تێکشانی بەستەڵەکی دووریمان پیرۆز دەکەم، بە سەر باڵە زیڕەییەکانی لۆفتهانزاوە شین شین دەچمەوە، تا سپێدەیەکی سپی سپی لە بەفر سپیتر جەستەی تەزیوم دەکاتە دیاری ئەمجارە و بە نیگاکانتی ئاشنا دەکاتەوە، ئەم سپێدە فلوگهاڤن بە روحی منەوە جمەی دێ، مرۆڤەکان لە کاروانسەرای وڵاتان ژێوان نابنەوە منیش بۆ کن تۆ، ئاپۆڕای ئەم سپێدەیەم هێندە لا جوان و شیرین و کەیفشادییە بە بارتەقای هەناسەت چەشەی ڕۆژێکی خۆش خۆش، شەوێ بەختم لە تەك ستاسیۆن و گڤەی شەمەندۆفەر بە کۆتا هات، ئەندیشەکانم بۆ ژووانی ئیشق ئەشکی شادی دەپرژاند، نازانم ئەم بەیانییە من لە نێو تەلیسمی ڕەنگاڵەیی و نەهەنگم یا ماسی لە ناخما خۆی مەڵاس داوە، دەشێ هەردووکی بێ هەم لە نێو سکی نەهەنگك هەمیش ماسیەك لە ناوەوە تێکی شکاندووم و دەستەمۆی خۆی کردووم، ئاااای کە هەراسانی کردووم و بێ وی ئۆقرە ناگرم، چەند کاژێرێکی دی نیگاکان تێر تێر دەبن لە ڕەنگی چاوەکانت لە بۆنی لێوەکانت لە تامی هەناسەت، بە غەمزەی چاوە مەخمووریەکانت لە کاوڵاشی خەراباتم دەردێنی و دەمکەیە گەڵا و لك تا گوڵبوونت جوانتر و هەیبەتتر و بۆندارتر خۆ بنوێنێ…. 18 / 4 .
44 – بەیانیە هەگبەی سروشتی خۆی پێچایەوە دەیەوێ جوانیت ڕاماڵی کەچی هەر نەگەیشتە دامەنت، نەشمیلەکەم بەیانییەك بۆنی هەولێرت لێ دێ بەیانیەکی دی بۆنی پایتەختی جەمسەری باکوور و سڵاوە گەرمەکانیشم دنەت دەدەن بێیە نێو ئەو تۆڕە جاڵجاڵۆکەییە و ناتبینم، نازانم تۆ لە کام سوچ و قوژبنی دڵتدا منت حەشار داوە و یەکدی نادۆزینەوە، لە سەر ڕەفەی دڵنیایین یا هێشتان دڵەڕاوکێمانە لە چیمەنێك دەژین و پاییز خەزاندارمان بکا، گەڵا زەردەکان دامانپۆشن بۆ حەسرەتێ، بشێ لە نێو بوخچەیەکت نابم و گرێ کوێرەی هەتا هەایی درابێ، یا نوقڵێکم و هێشتان تامی ڕۆژانی بووری لە بن دانەکاندا پەخش دەبنەوە، تۆ دیقەتێکی ئەو نوکی قەڵەمە بدە کە بۆت دەنوسێ ، ملیۆنان حەیف و جەغار لێم دووری دوور و نامبینی، بزانە هاڵاوی ئەوینم چۆن لێ هەڵدەستێ و چەند بە تاسوقی رۆژگارەوە پیتەکان لە یەك دەدا و وشە دەخولقێنی و روح بە بەری ڕستەیا دەکا و مرواریانە دەیانهۆنێتەوە، ئەوە نەك هەستە کەفوکوڵییەکانمن لێ ئەوە دەودیو دیواری ئەویندارییمن و قوڵپ دەدەن، بێ دەنگیت فرمێسکەکانم دەکەنە بارانێ گەڵا زەردەکانی پێ سەوز دەکاتەوە ، ئێمەش بە نمەی باران□ تەڕ بینەوە بۆ ئامێزبونێکی بۆندار تر لە گوڵ

4 / 23 ..…

45 – ئەم بەیانیەت بە پرشی هەناسەم تەڕ و جوان، بە بۆنی شانێل ژوورت پڕ بێ لە بۆنی ئەوین، ئەم بەیانە هەر لە تەك خۆر هەڵاتنەوە نزاكانم گەرم بوون و دەپاڕێنەوە ئەوین و ئیشق قۆرخت بكا و بە سەرتا زاڵ بێ و لە پەیمان و دڵبەستنی دڵەكان نزیكبینەوە ، چیتر دووری زەفەرمان پێ نەبا و دابڕان بە یەكجاری لە زبڵدانی مێژوو بنێین، نزا دەكەم و سوێندیش بە دەنكی تەسبیحەكەی باوكم دەخۆم كە وەك جاران ناوە پیرۆزەكانی ئەشقی تیا هەڵكۆڵراوە ئەو دەریا پان و بەرینەی دووریمان هیشك هەڵگەڕێ و سەرقاڵ و مەستی چنینەوەی دەنكەكانی ئەو تەسبیحە بین، با وەك نەورەس و دەریا یەكبگرینەوە، بەیانیانمان بە ئاویزانبوونی یەكەوە قەشەنگ بكەین، وەك تاریكی و چرا هاوەڵ بین، سارد و گەرمی ئەلەكتریك بین ماڵێك ڕۆشن بكەینەوە، دەمێكە هەردووك نامۆی ڕۆژگارین، ئەزیزەكەم تەنها تۆ لە گوڵ گوڵتری و بە تۆوە ژینم ڕۆشنە …… 24 / 4 .

46 – ئای كە بەیانییەكی جوان چاوەنواڕی دادڵی تەمەنمان دەكا هەر بۆیە ئەم سپێدە بە بۆنی نمە بارانێكی فێنكایی پەنجەرەی ئیشقی غوربەتیت لە كۆڵانی دڵما ئاو باران دەكەم، بە گەڵای درەخی سێبەری ڕەنگین بنوێنێ و گولیش جوانتری بكا، بەیانییە و باڵەكانم دەكرێنەوە فڕە فڕینی سەر دەریای شین بوون، لە تەك باڵندەكانا وێڵم و عەوداڵی سیما و ڕوخسارتین، لە نێو پۆلە ماسیەكدا سۆراغت دەكەم ، كچێ خۆتم لێ مەشارەوە هەر ئاشقەكەی سەر و نێو دڵمی ، چەپكەنەی دڵۆپ دڵۆپی دەریا دەكەم تا هیشك هەڵگەڕێ و بتدۆزمەوە ، بشێ نەبووبی بە ماسیە یاقوتییەكە و لێم یاخی نەبوو بی، كە دڵمەوە لە ئاودیو بوونی خۆمەوە داڵان و دەرگای ماڵ و ئیشقت ماچ دەكەم، توولە ڕێگای هەورازی بەر ماڵت روحی بولبولینتی تیا دەبینمەوە، ئەو گوزەر و تۆڕە ئەپارتمانە هەر هەموو لە تۆ دەچن، تۆیش لە شنەی با بە ئاستەم ئاونگت گرتووە، باوەشم پڕپڕ دەكەی لە با لە بۆنت لە خۆت ، كەنگێ ئەو ڕۆژە دابێ و ببینین، گوڵەكەم لە گەڵ گوڵتر ….. 26 / 4 .

47 – بەیانیەك مێژووی تەمەنمت بۆ دەكەم بە سوتوو تا لە ڕچینی سەرما بە دوور بی، هەر بە دووریت ناڵە و هاوار و ئازاری سات و ڕۆژ و هەفتە و مانگ و ساڵانم چەكەرە دەكا، مەگەر تەنها تۆ لەو حەسرەت و ناڵەم تێ بگەی، فرمێسكەكان لە گەڵ خۆر لە دایك دەبن و سووراوەكەی تۆ دەیسڕێتەوە، هەموو سپێدەیەك سووتانی بەختم بە دەم ڕەشەباوە تەشەنە دەكات و بە ئازارمەوە چنینەوەی جاڵ دەدەم، خەندەكانت دەبنە فریاد ڕەسم، لە دایكبوونی شیعرێ ژان و ئازاری دەگاتێ و هاوێر نابێ مەگەر سێاوێكی پڕ نازت بتوانێ سەما بە وشە

شیعرییەکان بکا و مەست مەست بێ، ئەو دەمانەی لە غیابی تۆ لە
پێشوازی سبەینان دەبم، دەبمە مناڵێکی وێکگرتووی سەر تەنبوور و بێ
لەتێ نانێکی گەرم دەکڕووزێمەوە، کە کپ دەبمەوە مانای وا نییە
کەفوکوڵی دڵی پێ جۆشم دادەمرکێ ، نا ئەزیزەکەم ئەو دەمانە حاڵی
دەبم خاوەنداری ئیشقم هەیە و لێم ناترازێ دەزانم خانەخوێکەی نێو
خولیاکانم ئەشکم دەکاتە ماڵی خۆی و بە جوانی دەمشێلێ تا
ئازارەکانم بپوکێتەوە، بۆ خۆیشت دەزانی برین و کێمی ناخم دووریە
دووری، گرێیەکە وا بە سانایی ناکرێتەوە، تۆ بە حەرفەکانی ئەوین
خاوی دەکەیتەوە، ساباتێکم بۆ چێ دەکەی تا بەیانیان دەم بە
هەناسەی سوبحتەوە بنێم، ئەم بەیانیەیش وەك هەمیشە شەبەقی تۆ ناخم
ڕۆشن دەکاتەوە گوڵەکەم لە گوڵ گوڵتر…29 / 4 .
48 – بەیانیم پێ نزا بۆ تۆ ، بۆ شاد بوون، لە سەر سینگی دووگوردی
ئەوین ڕاکشێ ، با ئەم سپێدەیە حەوت رکات نوێژی ئاشقانەت بۆ
دابەستم، جگە لە تۆ ناوی ڕکاتەکانم ناوێکی دیم لێ نەناوە، تۆ
بڵێی پەروەردگار لێم بگرێ ڕکم بە سەردا ببارێنێ و تەمەنم بە کۆتا
بێنێ، بۆ …. ؟ خۆ کەنیزەم نەگرتووە و مامەڵەی پێوە بکەم، من تۆ
لە خۆما کۆ دەکەمەوە، وەك ئەو شۆڕە بییەی بە شەنگەبێریت ناساند،
لێك دەئاڵێین بەرەو ئاسمان هەڵدەزنێین هەڵگژێین لە مناڵییەوە تا
ئێستا هەر پێمان دەڵێن خوا بە حەواوەیە دەچینە بەر دەرگای
دەپاڕێینەوە، ئیدی ئاشق کوشتن بەس بێ ، ئەرێ چی بوو ئەم هەموو
تاوانە بۆ نابڕێتەوە، دەسا تۆیش دەرگای ئیشقتم لێ دامەخە ئەو
لێوانەت بە هەناسەمەوە بنێ تێرتێر بۆنیان بکەم، خودا لە چاکەیدا
بە دڵی خۆتت لە گەڵ دەکا، تۆ لە تەمەنی منا هەموو چرێیەکی جوانی
تەنها دەبێ لە هزرما بپشکوێی گوڵەکەم لە گوڵ گوڵتر …. 29 / 4 .
49 – بەیانیت جوان بەیانیت خەرمانێك گوڵ ، بەیانیت لێوڕێژی دەنگی
من ، بەیانیت پڕ قریوەی خۆشی ئەی ژنە میهرەبانەکە، ژنێك سەرڕێژی
پاکی و بەرائەت و راستبێژی، ژنێك بێ چەشنی خان و مانی ژنێك
بۆندارتر لە میسك و عەنبەر و شانێل ، ژنێك سادە و خاکەڕا و
سەنگین و شیرین، ژنێك خودان شەهامەتی ژنێتی، ژنێك پەیام هەڵگری
ژنانی بوێر و چەلەنگ و هەقبێژ، ژنێك هەموو ڕوحدارێ ئیرەیی پێ
دەبا، حەیف و دەست لە ئەژنۆ ئاسوودەییت لە قوڵایی دەریا نوستووە،
شەتەکی و ماندووبوونی شۆڕە سوارێکی دەوێ لە گەردن و نێو چەوانتی
بئاڵێنێ، ژنێکی مۆمئاسا بۆ ڕازاوەکانی ژین دەتوێیتەوە و ناخت
تاریك تاریك وەلێ هومێدەکانت باڵا و خۆ لە گەورەبوون دەدەن
حەسرەتەکانت بە دەم باڵابوونی جگەر گۆشەکانەوە دەڕۆن، لێرەوە
جاڕدانی سوتانی جوانی و تەمەنت بۆ کۆرپەکان بەیان کردووە ئەوە
میهرەبانی ڕەوتی ژنێتیتە ئەی شەهامەتترین ژن، گوڵێتی تەنها ئەوە

نییە باخچە بڕازێنیتەوە ئەوە گوڵێتییە کە لە چوار لاوە سیفەتەکانی ژنێتیت لێ بتکێ ئەوە لە تۆدا هەیە، لە گوڵ گوڵتر …. 1 / 5

50 – بەیانیت جوان و خۆش بەیانیت گەرمە ساباتی من، بەیانییەك ئاتەشگای ئیشقتم بۆ داخراوە و لە غوربەتی تەنهایی دەمسوتێنێ، دەبمە چڕه دووکەڵی ئەو مەجمەرە و ئاوایی نیشتیمانێ بە دەم هەناسەی گەرممەوە تەنگەتاو دەکەم، لە سوتووی پڕپۆڵەیی جەستەمەوە سەمادێ بۆ بن درەختی تەمەنت دەڕژێنم و لە سەروبەندی کۆتا ژینما نەشئەیەکی جوان بە ئاوێتەی تریفەی خەندەی لێوەکانت دەکەم، با توانەوە و نەمانی من جوانی بە سیما و ڕووخساری تۆ بدا، ئەوە بەیانکردنی سەرەتای ئیشقمە و لە بەر دەرگەی سبەینانی ناخت نەك هۆگر ئولفەتی دوا هەناسەمە و بەرد بە خەرەندی توانەوە ئاشنا دەکا، سۆماکانم نیگای بێ کۆتاییت لێ دەگرن سیرەیەك نیشانەکانی بپێکێ، ئیدی ئیشقێکە لە قۆڵبەندی روحتا یەخسیر و دەستەمۆیە لوتفێ بە لێوەکانت بدە با ماچێکی دەم سپێدەی قەرزی بە لێوەکانم بداتەوە، لە بازاڕی بێ کەسی خۆیدا موحتاجی ئەو لێو تێکەڵبوونەیە، شەوان ئاگر تێبەرمەدە بە تەنیاییش لە چۆڵەوانی تەریکی دۆزەخی خولانەوەم مەکە ، شەوچەرەی سوتانمت پێشکێش دەکەم گوڵەکەم لە گوڵ گوڵتر …… 2 / 5

سەردار جاف

ئەڵمانیا